

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101006/I/2015/3711881707

**Rozpočtové hospodárenie verejnej správy vo
vybraných krajinách Európskej únie so
zameraním na pobaltské štáty**

Diplomová práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

**Rozpočtové hospodárenie verejnej správy vo
vybraných krajinách Európskej únie so
zameraním na pobaltské štáty**

Diplomová práca

Študijný program: Financie

Študijný odbor: Financie, bankovníctvo a investovanie

Školiace pracovisko: Katedra financií

Školiteľ: Ing. Mgr. Peter Baláži, PhD.

Bratislava 2015

Bc. Martin Lapčák

Ekonomická univerzita v Bratislave
Národohospodárska fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Bc. Martin Lapčák
Študijný program: Financie (Jednoodborové štúdium, inžiniersky II. st., denná forma)
Študijný odbor: 3.3.6 Financie, bankovníctvo a investovanie
Typ záverečnej práce: Inžinierska záverečná práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský
Sekundárny jazyk: anglický

Názov: Rozpočtové hospodárenie verejnej správy vo vybraných krajinách Európskej únie so zameraním na pobaltské štáty

Anotácia: Cieľom práce je analýza vývoja rozpočtového hospodárenia verejnej správy vo vybraných krajinách Európskej únie so zameraním na pobaltské štáty.

Vedúci: Ing. Mgr. Peter Baláži, PhD.
Katedra: KF NHF - Kat. financií NHF
Vedúci katedry: prof. Ing. Pavol Ochotnický, CSc.
Dátum zadania: 31.03.2014

Dátum schválenia: 01.04.2014
prof. Ing. Pavol Ochotnický, CSc.
vedúci katedry

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum: 29. 4. 2015

.....
(podpis študenta)

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcel poďakovať vedúcemu diplomovej práce Ing. Mgr. Petrovi Balážimu, PhD. za prejavenu podporu, odborné vedenie, cenné teoretické a praktické rady a podnetné pripomienky, ktoré mi ochotne poskytol pri vypracovaní mojej diplomovej práce.

ABSTRAKT

Bc. LAPČÁK, Martin: *Rozpočtové hospodárenie verejnej správy vo vybraných krajinách Európskej únie so zameraním na pobaltské štáty*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra financií. – Ing. Mgr. Peter Baláži, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2015, 78 s.

Diplomová práca sa venuje analýze rozpočtového hospodárenia pobaltských štátov, pričom dôraz je kladený na vývoj makroekonomických ukazovateľov a ukazovateľov verejných financií. Primárnym cieľom tejto práce je poukázať na vývoj rozpočtového hospodárenia krajín Pobaltia za posledných 10 rokov a vyzdvihnúť spôsob, akým sa tieto krajiny dokázali vyrovnáť s následkami hospodárskej a finančnej krízy. Práca je rozčlenená do piatich kapitol a obsahuje 3 schémy, 6 tabuliek a 10 grafov.

V úvodnej časti sa venujeme teoretickému vymedzeniu verejnej správy, konkrétne sa zameriavame na vymedzenie jednotlivých subsystemov verejnej správy. V ďalšej časti sa zaoberáme podrobnejšou charakteristikou verejného rozpočtu z hľadiska rôznych prístupov a na základe jeho funkcií určujeme jeho podstatu a význam a venujeme sa vymedzeniu verejných príjmov, verejných výdavkov a verejného dlhu. Nasledujúca časť pozostáva z cieľa práce, z metód skúmania využitých v diplomovej práci a samotnej metodiky práce. Vo výsledkoch práce pomocou metódy analýzy a komparácie skúmame vývoj ukazovateľov verejných financií počas rôznych období. Úlohou tejto časti práce je poukázať na spôsob rozpočtového hospodárenia pobaltských krajín a vyvodiť závery, ktoré je možné aplikovať aj na ostatné štáty Európskej únie.

Kľúčové slová:

rozpočtové hospodárenie, verejná správa, verejný rozpočet, verejné príjmy, verejné výdavky, verejný dlh, pobaltské štáty

ABSTRACT

Bc. LAPČÁK, Martin: *Budgetary management of public administration in selected European Union countries, focusing on the Baltic States*. – The University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Finance. – Ing. Mgr. Peter Baláži, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2013, 78 p.

The diploma thesis analyzes the budgetary management of the Baltic States with emphasis on the development of macroeconomic indicators and indicators of public finances. The primary objective of this paper is to show the budgetary development of Baltic countries for the past 10 years and to highlight the way in which these countries coped with the economic and financial crisis. The work is divided into five chapters and contains 3 schemes, 6 tables and 10 graphs.

In the introductory section, we deal with theoretical definition of public administration, specifically we focus on the definitions of the various subsystems of public administration. The next section includes more detailed characteristics of the public budget in terms of different approaches and based on its functions we determine its nature and importance and devote the definition of public revenue, public expenditure and public debt. The following section contains objective of work, exploring methods used in the thesis and methodology of work itself. In the results of work with the method of analysis and comparison we examine the evolution of public finance indicators during various periods. This part of the work main role is to show the way of the budget management of the Baltic countries and draw conclusions that can be applied to other countries of the European Union.

Key words:

budget management, public administration, public budget, public revenues, public expenditures, public debt, Baltic States

OBSAH	str.
Úvod	10
1 Základné prístupy k vymedzeniu verejnej správy	12
1.1 Štátna správa ako subsystém verejnej správy	13
1.2 Samospráva	14
1.2.1 Územná samospráva	15
1.2.2 Záujmová samospráva	16
1.3 Verejnoprávne korporácie	16
2 Verejný rozpočet.....	17
2.1 Charakteristika verejného rozpočtu z rôznych hľadísk.....	17
2.1.1 Verejný rozpočet ako bilancia	18
2.1.2 Verejný rozpočet ako finančný plán	19
2.1.3 Verejný rozpočet ako nástroj riadenia verejnej politiky	20
2.2 Funkcie verejného rozpočtu	21
2.3 Verejné príjmy	21
2.3.1 Členenie verejných príjmov	22
2.4 Verejné výdavky	25
2.4.1 Klasifikácia verejných výdavkov.....	25
2.4.2 Efektívnosť verejných výdavkov	28
2.4.3 Efekty verejných výdavkov	29
2.5 Verejný dlh.....	30
3 Cieľ práce.....	34
4 Metodika práce a metódy skúmania.....	35
5 Výsledky práce.....	36
5.1 Stručný prehľad ekonomík pobaltských štátov	36
5.1.1 Vývoj ekonomík pobaltských štátov v období rokov 2004-2007.....	37
5.1.2 Vývoj ekonomík pobaltských štátov v období rokov 2008-2010.....	39
5.1.3 Vývoj ekonomík pobaltských štátov v období rokov 2011-2014.....	41
5.2 Vývoj salda rozpočtu verejnej správy v období rokov 2004-2014	43

5.3	Vývoj verejných príjmov pobaltských štátov v období rokov 2004-2014.....	47
5.3.1	Štruktúra verejných príjmov Estónska v období rokov 2004-2014.....	50
5.3.2	Štruktúra verejných príjmov Litvy v období rokov 2004-2014.....	52
5.3.3	Štruktúra verejných príjmov Lotyšska v období rokov 2004-2014.....	54
5.4	Vývoj verejných výdavkov pobaltských krajín v období rokov 2004-2014.....	56
5.4.1	Štruktúra verejných výdavkov Estónska v období rokov 2004-2014.....	59
5.4.2	Štruktúra verejných výdavkov Litvy v období rokov 2004-2014.....	61
5.4.3	Štruktúra verejných výdavkov Lotyšska v období rokov 2004-2014.....	62
5.5	Vývoj verejného dlhu v pobaltských krajinách v rokoch 2004-2014	64
6	Diskusia	68
	Záver	69
	Zoznam použitej literatúry	74

Úvod

Rozpočtové hospodárenie verejnej správy je dôležitým aspektom správneho fungovania ekonomiky ako celku. Predstavuje alfu a omegu fiškálnej a rozpočtovej politiky. Je preto nevyhnutné aby vlády jednotlivých krajín venovali rozpočtovému hospodáreniu a verejným financiám vo všeobecnosti zvýšenú pozornosť, keďže prioritou vo verejných financiách je odstraňovanie disproporcií z hľadiska makroekonomickej stability.

Pobaltské štáty – Estónsko, Litva a Lotyšsko si v histórii prešli veľmi dynamickým a navzájom podobným hospodárskym vývojom. Po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991 sa všetky tri krajiny Pobaltia osamostatnili, každá z nich zaviedla svoju vlastnú menu a ich následný ekonomický rast patril medzi najrýchlejší spomedzi všetkých európskych štátov.

Silný hospodársky rast pobaltských tigrov, ktorý trval takmer 16 rokov však vystriedal strmý pád, ku ktorému došlo po nástupe hospodárskej a finančnej krízy v roku 2008. Každú z krajín zasiahla recesia trocha iným spôsobom, no jedno mali však mali spoločné. Veľmi účinné a efektívne konsolidačné a úsporné opatrenia v rámci verejných financií. Tieto kroky, ktoré neboli v takej vysokej miere uplatňované v žiadnej inej krajine na svete, napomohli pobaltským tigrom vyrovnáť sa s negatívnymi následkami tvrdej recesie vo veľmi krátkom čase a bez nadmerne zvýšenej zadlženosti.

Prvá časť diplomovej práce je zameraná na teoretické vymedzenie pojmu verejná správa, pričom čitateľovi ponúkame bližší pohľad na samotné subsystémy verejnej správy, ktoré pozostávajú zo štátnej správy, samosprávy (územnej a záujmovej) a verejnoprávnych korporácií. V ďalšej kapitole sa venujeme podrobnejšiemu vymedzeniu verejného rozpočtu ako nástroja príslušnej úrovne verejnej správy, charakterizujeme ho z rôznych prístupov a hľadísk, pričom jeho význam a podstatu určujeme na základe jeho funkcií. V tejto kapitole sa prostredníctvom jej podkapitol venujeme aj vymedzeniu verejných príjmov a ich členeniu podľa základných kritérií. Následne sa zaoberáme vymedzením verejných výdavkov, jej klasifikácii z rôznych hľadísk a bližšie rozoberáme ich efektívnosť a efekty na ekonomiku. Posledná podkapitola teoretickej časti diplomovej práce sa zaoberá definovaním verejného dlhu a jeho členením z rozdielnych hľadísk.

V praktickej časti diplomovej práce sa najprv venujeme stručnému prehľadu ekonomík pobaltských štátov v období pred krízou, počas nej a taktiež v období jej doznievania. V ďalšej podkapitole sa zameriavame na analýzu stavu a vývoja verejných financií jednotlivých krajín Pobaltia, pričom dôraz kladieme na stav a vývoj salda rozpočtu verejnej správy v období rokov 2004-2014. V záverečných troch podkapitolách bližšie

rozoberáme vývoj verejných príjmov, verejných výdavkov a verejného dlhu pobaltských ekonomík a taktiež analyzujeme štruktúru verejných príjmov a verejných výdavkov jednotlivých krajín v období rokov 2004-2014. Cieľom praktickej časti diplomovej práce je analýza vývoja rozpočtového hospodárenia verejnej správy krajín Pobaltia a vyvodenie záverov a odporúčaní pre ostatné európske štáty.

1 Základné prístupy k vymedzeniu verejnej správy

Východiskovým slovom pre vymedzenie pojmu verejná správa je samotné slovo „správa“. Vo všeobecnosti správa vyjadruje súhrn zámerných a uvedomelých činností, ktorých účelom je dosiahnutie a dodržanie určitého predmetu správy. Činnosti, ktoré predstavujú obsah správy, sú rozmanité a skladajú sa zo špecifických úkonov, ktoré musí správca vykonávať na dosiahnutie účelu správy.¹

Správa predstavuje osobitný druh riadiacej činnosti, v ktorej jeden prvok systému pôsobí na ten druhý, pričom zadávateľ úlohy je mimo systému. Výrazný vplyv na plnenie funkcií správy má aj optimálne riadiace a organizačné usporiadanie činnosti. Rozhodujúcim prvkom z hľadiska klasifikácie správy je, kto spravuje a čo spravuje. To znamená, že ak je správa vykonávaná verejnoprávnym subjektom, ide o **verejnú správu** a ak je realizovaná súkromnoprávnym subjektom, tak sa jedná o súkromnú správu. Je potrebné správne odlišovať verejnú správu od súkromnej. Subjekty, ktoré vykonávajú verejnú správu, uskutočňujú ju ako právom uloženú povinnosť. Vyplýva to z ich postavenia verejnoprávných subjektov. Súkromná správa spravuje len súkromné záležitosti a vykonávajú ju fyzické osoby. Hlavným rozdielom medzi súkromnou a verejnou správou je právna viazanosť nositeľa správy a ciele, ktoré majú byť výkonom správy dosiahnuté.

Verejná správa zahŕňa činnosti, ktoré súvisia predovšetkým s výkonnou funkciou štátu a sú predmetom verejného záujmu. Nielen orgány štátu, ale aj verejné korporácie a ďalšie subjekty verejnej správy majú v kompetencii s touto mocou nakladať. Naopak, **súkromná správa** je vykonávaná súkromnými osobami, ktoré sa orientujú na dosahovanie vlastných cieľov a uspokojovanie vlastných potrieb a záujmov.

Vymedzenie verejnej správy je chápané v dvojakom poňatí. V prvom prípade ide o **funkčné – materiálne poňatie**, ktoré určuje verejnú správu ako komplex činností, metód práce a procedúr, ktoré sú uplatňované pri výkone svojej pôsobnosti a zabezpečovaní verejných služieb. V **organizačnom – formálnom chápaní** je verejná správa vyjadrená ako sústava orgánov a ich činnosti, teda ako inštitucionalizovaný systém, kde verejnoprávne subjekty sú predstaviteľmi a nositeľmi verejnej moci. Tento systém je tvorený predovšetkým zo štátnej správy, územnej samosprávy a verejnoprávných korporácií.²

¹ MACHAJOVÁ, J. a kol. 2012. *Všeobecné správne právo*. 6. aktualizované vydanie. Bratislava: Eurokódex s. r. o., s. 17. ISBN 978-80-89447-74-9.

² ŠKULTÉTY, P. 2008. *Verejná správa a správne právo*. Bratislava: VEDA, 2008, s. 20. ISBN 978-80-224-1023-6.

Tieto subsystemy verejnej správy predstavujú vymedzenie **verejnej správy v širšom slova zmysle**, kde organizácia a výkon celoštátnych záležitostí spadá do pôsobnosti štátnej správy, územnej a záujmovej samosprávy, verejnoprávných subjektov, štátnych organizácií a iným zriadeniam vykonávajúcim spoločensky prospešnú službu. **V užšom chápaní** je verejná správa zúžená len na dva subsystemy, a to **štátnu správu** a **územnú samosprávu**.³

1.1 Štátna správa ako subsystem verejnej správy

Štátna správa má najvýznamnejšie postavenie v systéme verejnej správy a predstavuje osobitný druh činnosti štátu. Nielen výkonná činnosť je typická pre štátnu správu, ale aj činnosť nariaďovacia, na základe ktorej sú v štátnej správe využívané rôzne mocenské nástroje vo vzťahu k fyzickým a právnickým osobám. Existuje viacero definícií štátnej správy.

Napríklad podľa Hašanovej, štátna správa predstavuje činnosť, ktorá sa vykonáva v mene štátu prostredníctvom štátnych resp. štátom splnomocnených subjektov. Hlavným cieľom štátnej správy je vykonávanie funkcií a plnenie úloh štátu.⁴

Najkomplexnejšiu definíciu štátnej správy ponúka Papcunová, podľa ktorej sa „štátna správa uskutočňuje sústavou orgánov štátnej správy, ktoré štát zriaďuje s cieľom vykonávať štátnu správu personálnym aparátom, ktorý je v štátno-služobnom vzťahu. Činnosť štátnej správy je financovaná zo štátneho rozpočtu. Orgány štátnej správy konajú v mene štátu a štát nesie objektívne za ich činnosť zodpovednosť. Je im zverený do správy majetok štátu. Orgány štátnej správy sa odlišujú jeden od druhého činnosťou, ktorú vykonávajú.“⁵

Za spoločný znak všetkých vyššie uvedených definícií môžeme uviesť, že štátna správa je považovaná za subsystem verejnej správy, ktorým sa realizujú a vykonávajú úlohy a činnosti v mene štátu. Vykonávanie funkcií sa uskutočňuje prostredníctvom orgánov štátnej správy pôsobiacich na rozličných stupňoch, ktoré sa delia na nasledujúce kategórie:⁶

1. „Ústredné orgány štátnej správy – vláda, ministerstvá
2. Ostatné ústredné orgány štátnej správy – protimonopolný úrad, štatistický úrad, Najvyšší kontrolný úrad a pod.

³ SLAVÍK, V. 2011. *Verejná správa*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, 2011, Učebné texty. s. 27.

⁴ HAŠANOVÁ, J. 2011. *Správne právo*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, s. 16. ISBN 978-80-224-1176-9.

⁵ PAPCUNOVÁ, V. – GECÍKOVÁ, I. 2011. *Základy verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu. Učebné texty, 2011, s. 35. ISBN: 978-80-970802-0-4.

⁶ Tamže, s. 34-35.

3. *Územné orgány štátnej správy – krajské a obvodné úrady ako predstavitelia špecializovanej štátnej správy*“

1.2 Samospráva

Samospráva je jednou zo zložiek verejnej správy, ktorej základom je spravovanie rôznych verejných záležitostí pomocou vlastných, neštátnych orgánov, na základe svojich potrieb a vlastnej vôle rešpektujúc ústavu a ústavné zákony, medzinárodné zmluvy a právne záväzné predpisy a zákony Európskej únie. Definíciou samosprávy sa zaoberajú mnohí autori.

Podľa Grúňa môžeme samosprávu vymedziť ako správu vlastných záležitostí fungujúcu nezávisle a samostatne, týkajúcu sa miestnych záležitostí, ktorých správa je vykonávaná prostredníctvom miestneho subjektu. Pre samosprávu je typická osobitná forma riadenia (vhodná pre spoločenské riadenie), pričom vytvára podsystem politického systému, ktorý je samostatný vrátane jeho sociálno-ekonomických faktorov.⁷

Vrabkova definícia spočíva v tom, že popri štátnej správe je samospráva druhá najdôležitejšia zložka verejnej správy a takisto predstavuje súčasť verejnej moci, ktorú zriaďujú subjekty rôzne od štátu.⁸

Samospráva je charakteristická konkrétnymi znakmi, na základe ktorých sa značne odlišuje od podstaty fungovania štátnej správy:⁹

1. „*demokratickým výkonom moci,*
2. *územnou autonómiou výkonu moci,*
3. *samosprávnou zodpovednosťou,*
4. *kombináciou štátoprávných a samosprávnych funkcií.*“

Samosprávu môžeme rozdeliť na:¹⁰

1. „*územnú – obec a vyšší územný celok (VÚC),*
2. *záujmovú – profesijné inštitúcie a združenia.*“

⁷ GRÚŇ, L. – PAULIČKOVÁ, A. – VYDROVÁ, V. 2005. *Samospráva ako súčasť verejnej správy*. Bratislava: Eurounion spol. s.r.o., 2005, s.26-27. ISBN 80-88984-82-3.

⁸ VRABKO, M. a kol. 2012. *Správne právo hmotné*. Bratislava: C.H.BECK, 2012, s. 218. ISBN 978-80-89603-03-9

⁹ PAPCUNOVÁ, V. – GECÍKOVÁ, I. 2011. *Základy verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu. Učebné texty, 2011, s. 53. ISBN: 978-80-970802-0-4.

¹⁰ HAŠANOVÁ, J. 2011. *Správne právo*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, s. 23. ISBN 978-80-224-1176-9.

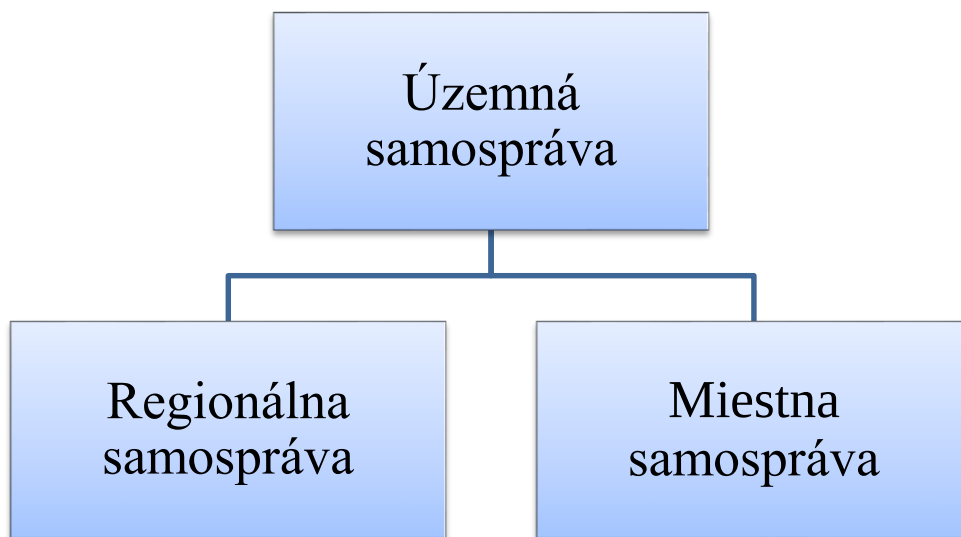
1.2.1 Územná samospráva

Hlavnou charakteristickou črtou územnej samosprávy je skutočnosť, že svoju činnosť nevykonáva v mene štátu ale v mene občana, ktorého trvalý pobyt sa nachádza na území spravovanom danou samosprávou. Územná samospráva taktiež predstavuje prirodzené centrum komunity obyvateľov, ktorí žijú na jej území. Obce a samosprávne kraje tzv. vyššie územné celky sú prvky, ktoré utvárajú územnú samosprávu.

Územnú samosprávu môžeme vnímať ako neoddeliteľnú zložku modernej koncepcie právneho a demokratického štátu, pričom tvrdenie, že slobodná obec tvorí základ slobodného štátu môžeme považovať ako všeobecne uznávanú zásadu.¹¹

Historický vývoj poukazuje na skutočnosť, že územná samospráva prešla množstvom ekonomických a spoločenských zmien. V minulosti, územná samospráva predstavovala skôr „predĺženú ruku“ štátnej správy než špecifický subsystém verejnej správy. Postupným procesom decentralizácie a demokratizácie, územná samospráva získavala väčšie množstvo kompetencií a zodpovednosti a stala sa dôležitou súčasťou verejnej správy.¹²

Schéma 1: Základné členenie územnej samosprávy

Zdroj: PAPCUNOVÁ, V. – GECÍKOVÁ, I. 2011. *Základy verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu. Učebné texty, 2011, s. 57. ISBN: 978-80-970802-0-4. Vlastné spracovanie.

¹¹ PALÚŠ, I. – JESENKO, M. – KRUNKOVÁ, A. 2010. *Obec ako základ územnej samosprávy*. Košice: Typopress, 2010, s. 9. ISBN 978-80-8129-003-9.

¹² PAPCUNOVÁ, V. – GECÍKOVÁ, I. 2011. *Základy verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu. Učebné texty, 2011, s. 57. ISBN: 978-80-970802-0-4.

Regionálnu samosprávu tvoria vyššie územné celky resp. samosprávne kraje a predstaviteľmi miestnej samosprávy sú samotné mestá a obce.

1.2.2 Záujmová samospráva

V samosprávnom subsystéme pôsobí okrem územnej samosprávy aj samospráva záujmová, ktorú tvoria združenia osôb, majetku a také subjekty, ktoré nie je možné začleniť do žiadnej z týchto skupín. Tento druh samosprávy vznikol na základe dobrovoľného združovania občanov resp. profesionálnych pracovníkov a ich charakteristickým znakom je spoločný záujem. Záujmová samospráva sa predovšetkým podieľa na vykonávaní verejných úloh, pričom rozhodovacou právomocou nedisponuje.¹³

Záujmovú samosprávu tvoria všetky inštitúcie, ktorých existencia je odvodzovaná na základe združovacieho práva a na základe konkrétneho spoločenského záujmu.¹⁴

Základným subjektom záujmovej samosprávy sú profesijné komory, ktoré združujú predstaviteľov rôznych povolání (napr. lekárov, právnikov, audítorov, architektov a pod.). Záujmovú samosprávu reprezentujú aj záujmové a hospodárske združenia, ktoré sa od profesijných organizácií odlišujú predovšetkým tým, že členstvo v nich nie je povinné a môže sa oň uchádzať každý. Verejné fondy predstavujú ďalší subjekt záujmovej samosprávy. Sú zriaďované zákonom a medzi ich hlavné úlohy patrí sústredovanie a prerozdeľovanie finančných prostriedkov, ktoré slúžia na financovanie zákonom stanovených úloh vo verejnej správe (napr. fond zamestnanosti, fond zdravotného poistenia, fond národného majetku a pod.).¹⁵

1.3 Verejnoprávne korporácie

Verejnoprávne korporácie ako ďalší subsystém verejnej správy, predstavujú moderný spôsob správy a vlastníctva a svojimi funkciami dopĺňajú rozsah pôsobenia verejnej správy. Tieto organizácie majú verejnoprávny charakter, čo sa prejavuje predovšetkým v zložení ich najvyšších samosprávnych orgánov. Hlavným poslaním orgánov

¹³ HAMALOVÁ, M. a kol. 2011. *Úvod do štúdia verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu, 2011, s. 52. ISBN 978-80-8137-002-1

¹⁴ PAPCUNOVÁ, V. – GECÍKOVÁ, I. 2011. *Základy verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu. Učebné texty, 2011, s. 57. ISBN: 978-80-970802-0-4.

¹⁵ Tamže, s.58.

verejnoprávných korporácií je zmierňovanie negatívnych dôsledkov trhu a nedostatočnej demokracie štátnej správy.¹⁶

Hoci sa verejnoprávne korporácie zriaďujú zákonom a ich subjektivita je odvodzovaná od štátu, vystupujú vždy vo vlastnom mene a pomocou vlastných kompetencií sa snažia o dosiahnutie verejného záujmu, ktorý je stanovený voľnejšie ako v prípade štátnej správy. Svojimi kompetenciami zasahujú predovšetkým do tvorby politiky na národnej úrovni, ale významnú úlohu zohrávajú aj vo vzťahu k regionálnej a lokálnej úrovni politiky pomocou kultúrnych a kontrolných verejnoprávných korporácií.¹⁷

2 Verejný rozpočet

Verejný rozpočet vo všeobecnosti predstavuje nástroj príslušnej úrovne verejnej správy, ktorý slúži na financovanie verejných statkov a na plnenie úloh jednotlivých vládnych úrovní. Objem prostriedkov verejných rozpočtov závisí predovšetkým od veľkosti verejného sektora, ktorý závisí od typu ekonomiky danej krajiny. Z inštitucionálneho hľadiska, verejný rozpočet predstavuje nástroj financovania verejných potrieb so zreteľom na poslanie verejných subjektov, avšak bez ohľadu na vývoj týchto potrieb. Z programového hľadiska je verejný rozpočet nástrojom financovania naprogramovaných potrieb financovania verejných statkov s ohľadom na vývoj týchto potrieb a rozpočtových príjmov.¹⁸

2.1 Charakteristika verejného rozpočtu z rôznych hľadísk

Verejný rozpočet chápaný ako **peňažný fond** je vytváraný, rozdeľovaný a používaný na princípe nedobrovoľnosti, nenávratnosti a neekvivalencie. Ako príklad môžeme uviesť dane, ktoré po zaplatení do štátneho rozpočtu už nedostaneme naspäť a sociálne dávky, ktoré ak prijmem z štátneho rozpočtu, nemusíme vrátiť. Tieto vzťahy sú zvyčajne upravené zákonmi napr. daňovými. Takisto medzi tým čo zaplatíme do štátneho rozpočtu vo forme daní a tým čo od štátneho rozpočtu obdržíme vo forme sociálnych dávok alebo dotovaných verejných statkov neexistuje ekvivalencia.¹⁹

¹⁶ HAMALOVÁ, M. a kol. 2011. *Úvod do štúdia verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu, 2011, 53 s. ISBN 978-80-8137-002-1.

¹⁷ KLIMOVSKÝ, D. 2008. *Základy verejnej správy*. Košice: UPJŠ, 2008, s. 140. ISBN 978-80-7079-713-2.

¹⁸ ČERVENKA, M. 2009. *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009, s. 23. ISBN 978-80-87212-11-0.

¹⁹ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 212. ISBN 978-80-7357-351-5.

2.1.1 Verejný rozpočet ako bilancia

V tomto prípade je verejný rozpočet charakterizovaný z účtovného hľadiska ako bilancia príjmov a výdavkov, ktoré sa delia na bežné a kapitálové príjmy a bežné a kapitálové výdavky. Z hľadiska vybilancovania príjmov a výdavkov pri verejnom rozpočte ako celku resp. zvlášť pri bežnom alebo kapitálovom rozpočte, môžu nastať nasledujúce situácie:²⁰

- „vyrovnaný rozpočet, kde príjmy = výdavky,
- prebytkový rozpočet, kde príjmy > výdavky,
- schodkový rozpočet, kde príjmy < výdavky.”

Prioritou každej krajiny a jej rozpočtovej politiky je dosahovať **dlhodobý vyrovnaný rozpočet**, resp. **rozpočet prebytkový**, ktorý by mal byť schvaľovaný predovšetkým v období hospodárskeho rastu. Vláda sa snaží v období expanzie splácať štátne dlhopisy, ktorých emisiou financovala použitie nástrojov expanzívnej fiškálnej politiky v čase recesie, kedy v súlade s princípmi stabilizačnej fiškálnej politiky napomáhala ekonomike. Prebytky na účtoch by mali byť presunuté do rezerv resp. pomocou prebytkov by sa v niektorých prípadoch mohli financovať investičné výdavky. **Schodkový rozpočet** by mal byť výnimočný a prípustný iba v čase hospodárskeho útlmu, kedy zvýšené vládne výdavky sú odôvodnené podporou ekonomiky, čo je charakteristickým prejavom stabilizačnej funkcie verejných financií. V období hospodárskeho rastu je schodkový rozpočet neprípustný a v rozpore s teoretickými zásadami a pravidlami rozpočtového hospodárenia a jeho schválenie môže mať vážne negatívne makroekonomické následky.²¹

„Hospodárenie počas rozpočtového obdobia môžeme znázorniť týmto vzťahom:²²

$$F_1 + P - V = F_2,$$

kde, F_1 = stav peňažných prostriedkov na začiatku roka,

P = príjmy, V = výdavky,

F_2 = stav peňažných prostriedkov na konci roka.“

²⁰ ČERVENKA, M. 2009. *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009, s. 24. ISBN 978-80-87212-11-0.

²¹ Tamže, s.25.

²² PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 213. ISBN 978-80-7357-351-5.

Verejný rozpočet sa vo vyspelých krajinách delí **na bežný a kapitálový rozpočet**. Toto rozčlenenie má veľký význam predovšetkým pre hodnotenie rozpočtového salda a pre rozpočtové analýzy. **Bežný rozpočet** spravidla bilancuje bežné, každoročne sa opakujúce príjmy a výdavky. Práve na strane výdavkov stále väčší podiel predstavujú obligatórne (zákonné) výdavky, ktorých financovanie si vyžaduje v čase stabilné a dostatočné verejné príjmy. Bežný rozpočet tvorí rozhodujúcu časť rozpočtu a vo vyspelých ekonomikách predstavuje približne dve tretiny celkového rozpočtu. Bežný rozpočet by mal byť z dlhodobého hľadiska vyrovnaný, resp. prebytkový a bežné príjmy by mali predstavovať dôsledné rozpočtové obmedzenie pre bežné výdavky. Deficit sa pri bežnom rozpočte môže vyskytnúť len výnimočne, častokrát ako dôsledok neplánovateľných objektívnych situácií napr. živelných pohrôm.²³

Kapitálový rozpočet predstavuje bilanciu obvykle sa neopakujúcich jednorazových príjmov (napríklad z predaja časti majetku) a bežne sa neopakujúcich jednorazových výdavkov. Príjmy a výdavky, ktoré majú nenávratný charakter nemusia byť vždy vyrovnané. Deficit je pri kapitálovom rozpočte prípustný, keďže sa z jeho zdrojov financujú náročné verejné investície.²⁴

Nasledujúca schéma znázorňuje situáciu rozpočtového schodku vo vzťahu k bežnému a kapitálovému rozpočtu:

Schéma 2: Rozpočtový schodok vo vzťahu k bežnému a kapitálovému rozpočtu

Bežný rozpočet		Kapitálový rozpočet	
Príjmy	Výdavky	Príjmy	Výdavky
	Prevod	prebytku	
	Úhrada	schodku	

Zdroj: PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 212. ISBN 978-80-7357-351-5. Vlastné spracovanie.

2.1.2 Verejný rozpočet ako finančný plán

Verejný rozpočet je dôležitý finančný plán na rozpočtové obdobie a predstavuje tokovú veličinu, čo znamená, že počas celého rozpočtového obdobia prichádzajú na

²³ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 213. ISBN 978-80-7357-351-5.

²⁴ Tamže, s. 213.

príjmový účet rozpočtu jednotlivé druhy plánovaných i neplánovaných príjmov a zároveň sú z výdavkového účtu uhrádzované plánované i neplánované výdavky. Na tok príjmov a výdavkov pôsobia okrem sezónnosti aj rôzne iné vplyvy, ktoré odlišným spôsobom ovplyvňujú postupné plnenie príjmov a výdavkov verejného rozpočtu. Kvalitné rozpočtové hospodárenie si okrem zostavenia ročného rozpočtu vyžaduje aj **krátkodobé plánovanie**, na základe ktorého je možné investovať dočasne voľné prostriedky rozpočtu a takisto požičať si návratné finančné prostriedky len na určité nevyhnutné obdobie. Avšak v záujme dosiahnutia čo najvyššej efektívnosti v rámci celej rozpočtovej sústavy, je nevyhnutné zostavovať viacročný **rozpočtový výhľad** (v rámci krajín EÚ je to v súčasnosti 7 rokov), ktorý je východiskom pre plánovanie ročného rozpočtu. Rozpočtový výhľad je dôležitý aj z perspektívy plánovania investícií vo verejnom sektore, čo má za následok zvýšený rast úlohy finančného manažmentu a rozpočtovania.²⁵

2.1.3 Verejný rozpočet ako nástroj riadenia verejnej politiky

Verejný rozpočet vystupuje ako nástroj verejnej politiky a takisto rozpočtovej politiky. Štátny rozpočet predstavuje hlavný nástroj fiškálnej politiky. Cieľom rozpočtovej politiky je dosahovanie vyrovnaného rozpočtu na každej úrovni verejného rozpočtu. Stabilizačná fiškálna politika využíva k ovplyvňovaniu ekonomiky, hospodárskeho rastu a zamestnanosti predovšetkým príjmy, výdavky a saldo štátneho rozpočtu. Štátny rozpočet takisto predstavuje nástroj financovania cieľov sociálnej a bezpečnostnej politiky ako subsystémov verejnej politiky. Rozpočet územných samospráv a obcí predstavuje kľúčový nástroj na realizáciu ekonomického a sociálneho rozvoja daného územia a tiež nástroj presadzovania regionálnych resp. lokálnych záujmov tých obyvateľov, ktorí žijú na určitom území. Z inštitucionálneho hľadiska je verejný rozpočet dôležitým nástrojom zvyšovania výkonnosti verejného sektora ako zo strednodobého tak aj z dlhodobého časového obdobia. V oblasti zabezpečovania verejných statkov z dlhodobej perspektívy, verejný rozpočet funguje ako nástroj financovania cielene naprogramovaných potrieb, pri čom sa rešpektujú preferencie a záujmy občanov v rámci verejných statkov a na druhej strane aj ich ochota platiť užívateľské poplatky a dane súvisiace s produkciou a spotrebou týchto verejných statkov.²⁶

²⁵ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 215. ISBN 978-80-7357-351-5.

²⁶ Tamže, s. 219.

2.2 Funkcie verejného rozpočtu

Význam a podstata verejného rozpočtu vychádza z jeho funkcií t. j. **alokačná, redistribučná a stabilizačná**, ktoré sú odvodené od základných funkcií verejných financií.

Alokačná funkcia sa považuje za najstaršiu funkciu a jej podstata spočíva v zabezpečovaní verejných statkov obyvateľom prostredníctvom verejného mechanizmu, pričom náklady na tieto statky pokrývajú príjmy verejných rozpočtov, predovšetkým dane. Existencia verejných statkov je podmienená neochotou alebo neschopnosťou súkromného sektora tieto potreby pokryť.

Redistribučná funkcia súvisí najmä so spravodlivým a nenávratným rozdeľovaním častí hrubého domáceho produktu prostredníctvom verejných rozpočtov, a to najmä pomocou štátneho rozpočtu. Na základe tejto funkcie dochádza k prerozdeľovaniu dôchodkov a bohatstva, pričom cieľom je zmiernenie sociálnych a dôchodkových nerovností v spoločnosti, ktoré vznikajú ako dôsledok pôsobenia trhového mechanizmu. Hlavnými nástrojmi na zmiernenie týchto nerovností sú dane, subvencie, transfery a dotácie.

Podstatou **stabilizačnej funkcie** verejného rozpočtu je predovšetkým zasahovanie štátu do fungovania hospodárskeho mechanizmu pomocou výdavkov štátneho rozpočtu. Cieľom stabilizačnej funkcie je najmä makroekonomická stabilita hospodárstva, čiže podpora ekonomického rastu, zmierňovanie cyklických výkyvov v hospodárstve, znižovanie nezamestnanosti a vyrovnanosť platobnej bilancie.²⁷

2.3 Verejné príjmy

Vo vyspelých ekonomikách prebieha uspokojovanie potrieb občanov dvoma spôsobmi, a to prostredníctvom ich súkromnej spotreby, ktorá je však v plnej miere závislá od miery ich ekonomickej aktivity a takisto pomocou verejnej spotreby, kde štát alebo nižší územný celok buď priamo alebo skrze rôzne organizácie zabezpečuje občanom rôzne tovary a služby z verejných prostriedkov. Aby mohol štát alebo nižší územný celok efektívne zabezpečovať tieto tovary a služby obyvateľom je potrebné, aby v určitých obdobiach disponoval potrebnou výškou finančných prostriedkov, čiže **verejných príjmov**. Objem verejných príjmov v ekonomike a takisto ich štruktúra závisí predovšetkým od miery prerozdeľovania prvotných dôchodkov medzi štátom a subjektmi súkromného sektora. V krajinách, kde je ekonomika založená na trhových princípoch, tvoria majoritnú časť

²⁷ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 220. ISBN 978-80-7357-351-5.

verejných príjmov práve dane, pri ktorých je rozhodujúcim prvkom miera daňového zaťaženia jednotlivých subjektov. Dôležitým aspektom pri zabezpečovaní verejných príjmov je aj adekvátne a spravodlivé smerovanie výnosov z daní do príslušnej úrovne rozpočtu, aby bolo zabezpečené čo najúčinnnejšie využívanie týchto finančných prostriedkov v rámci financovania verejných potrieb.²⁸

Podľa Medveďa a Nemca slúžia verejné príjmy na „*financovanie verejných výdavkov, ktorými sa zabezpečuje realizácia aktivít verejného sektora.*“²⁹

Autori Peková, Pilný a Jetmár charakterizujú verejné príjmy nasledovne: „*Verejné príjmy sú základným zdrojom krytia verejných výdavkov, ktorými sa financujú potreby verejného sektora vrátane verejnej správy. Predstavujú vzťahy tvorby verejných rozpočtov, poprípade i mimorozpočtových fondov v rozpočtovej sústave a súvisia predovšetkým s nenávratným prerozdeľovaním hrubého domáceho produktu.*“³⁰

2.3.1 Členenie verejných príjmov

Medzi základné kritériá, podľa ktorých môžeme členiť verejné príjmy, patrí návratnosť, zabezpečované potreby a spôsob výberu.

„*Verejné príjmy delíme podľa návratnosti na:*“³¹

- *návratné*
- *nenávratné*

dalej podľa potrieb, ktoré zabezpečujú na:

- *bežné*
- *kapitálové*

a podľa spôsobu výberu na:

- *daňové*
- *nedaňové*“

Návratné príjmy sú tie zdroje verejných rozpočtov, ktoré sa v budúcnosti musia vrátiť tomu subjektu, ktorý ich poskytol. Ide predovšetkým o finančné prostriedky získané úvermi a pôžičkami ale aj **emisiou cenných papierov** napr. štátnych pokladničných

²⁸ SIVÁK, R. a kol. 2007. *Verejné financie*. Bratislava: Iura Edition, 2007, s. 168. ISBN 978-80-8078-094-4.

²⁹ MEDVEĎ, J. – NEMEC, J. a kol. 2011. *Verejné financie*. Bratislava: Edícia Economics, 2011, s. 168. ISBN 978-80-89393-46-6.

³⁰ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 221. ISBN 978-80-7357-351-5.

³¹ MEDVEĎ, J. – NEMEC, J. a kol. 2011. *Verejné financie*. Bratislava: Edícia Economics, 2011, s. 168. ISBN 978-80-89393-46-6.

poukážok, dlhodobých štátnych dlhopisov, komunálnych dlhopisov a pod. „Úvery predstavujú návratné platby v prospech verejného rozpočtu, ktoré sú poskytované inými subjektmi na základe ekvivalencie alebo z nich plynú úrok. Môžu byť účelové (pokiaľ sú požadované vládou na nejaký konkrétny výdajový program) alebo neúčelové (napr. emisia obligácií na krytie schodku verejného rozpočtu).“³² V prípade štátneho rozpočtu sú tieto finančné prostriedky využívané hlavne na financovanie dlhodobých investičných potrieb. Príjmom rozpočtu územnej samosprávy môže byť aj **krátkodobý bankový úver**, ktorý sa využíva na krytie krátkodobého rozpočtového deficitu počas rozpočtového obdobia. Hlavným dôvodom využívania krátkodobého bankového úveru je časový nesúlad medzi rozpočtovými príjmami, konkrétne daňovými, ktoré plynú na príjmový účet verejného rozpočtu a rozpočtovými výdavkami, ktorými sú uhrádzané potreby verejného sektora. Na financovanie rôznych investícií sa môže verejným príjmom stať aj **strednodobý alebo dlhodobý bankový úver**.³³

Nenávratné príjmy sú tie, ktoré tvoria najväčšiu časť príjmov verejného rozpočtu a pochádzajú prevažne od občanov a firiem. Ide predovšetkým o dane, užívateľské poplatky za verejné statky, dávky, príjmy z predaja a prenájmu štátneho alebo regionálneho a obecného majetku.³⁴

Bežné príjmy sa vyznačujú tým, že sa každoročne opakujú a na základe svojho charakteru slúžia na financovanie bežných opakujúcich sa výdavkov. Tieto príjmy pozostávajú prevažne z nenávratných príjmov, konkrétne z daní a v prípade návratných príjmov hovoríme o krátkodobých úveroch, pôžičkách a štátnych pokladničných poukážkach.³⁵

Kapitálové príjmy verejných rozpočtov sú tie, ktoré sa neopakujú každoročne, majú skôr výnimočný, jednorazový a nedaňový charakter. Medzi hlavné príjmy patria napr. príjmy z predaja štátneho alebo regionálneho majetku, príspevky z iného verejného rozpočtu, účelové investičné dotácie, strednodobé a dlhodobé investičné úvery a pod.³⁶

Ako sme vyššie spomenuli, najvýznamnejšou a najväčšou časťou verejných príjmov sú **daňové príjmy**, ktoré podľa zákonom stanovenej daňovej právomoci a daňového určenia

³² MEDVEĎ, J. – NEMEC, J. a kol. 2011. *Verejné financie*. Bratislava: Edícia Economics, 2011, s. 168. ISBN 978-80-89393-46-6.

³³ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 222. ISBN 978-80-7357-351-5.

³⁴ MEDVEĎ, J. – NEMEC, J. a kol. 2011. *Verejné financie*. Bratislava: Edícia Economics, 2011, s. 167. ISBN 978-80-89393-46-6.

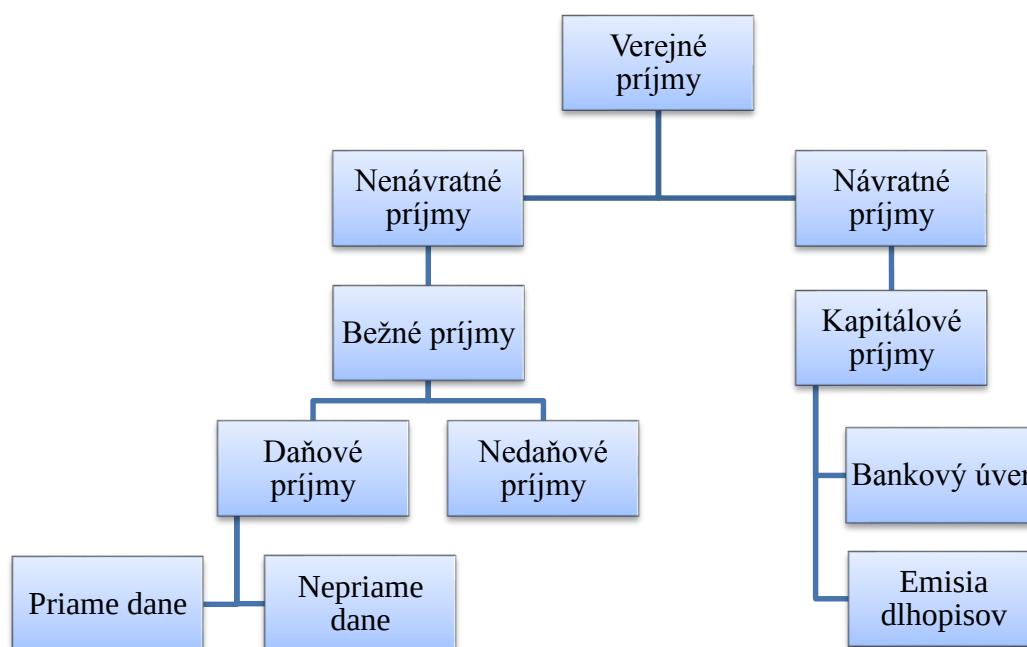
³⁵ Tamže, s.168

³⁶ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 223. ISBN 978-80-7357-351-5.

plynú do rozpočtov konkrétnych vládnych úrovní. Podľa Kubátovej, je daň definovaná ako: „povinná, nenávratná, zákonom určená platba do verejného rozpočtu. Je to platba neúčelová a neekvivalentná. Daň sa pravidelne opakuje v časových intervaloch (napr. každoročné platenie daní z príjmov) alebo je nepravidelná a platí sa za určitých okolností (napr. pri každom prevode nehnuteľnosti)“³⁷

Nedaňové príjmy verejného rozpočtu tvoria poplatky, príspevky, odvody a rôzne ďalšie administratívne platby. Kubátová definuje poplatok ako: „peňažný ekvivalent za služby poskytované verejným sektorom. Ako taký je účelový, dobrovoľný, nepravidelný a nenávratný.“³⁸ Poplatkom je každá platba, ktorá je uhradená štátnemu podniku alebo úradu za poskytnuté tovary a služby (napr. cestovný lístok, poplatok za verejné parkovanie a pod.).

Schéma 3: Členenie verejných príjmov

Zdroj: LIPTÁK, J. a kol. 1998. *Verejné financie : (Teória a Politika)*. Ekonóm, 1998, s. 128. ISBN 80-225-0971-X. Vlastné spracovanie.

³⁷ KUBÁTOVÁ, K. 2003. *Daňová teorie a politika*. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 16. ISBN 80-863-95-1637-6.

³⁸ Tamže, s. 16.

2.4 Verejné výdavky

Verejné výdavky ukazujú ako sú rozdelené a využívané prostriedky verejných rozpočtov a mimorozpočtových fondov v rozpočtovej sústave a predstavujú nástroj na ovplyvňovanie pomeru medzi verejným a súkromným sektorom. Ukazovateľ **výdavková kvóta** sa používa pri porovnávaní verejných výdavkov v čase a medzi jednotlivými krajinami a vyjadruje podiel verejných výdavkov na HDP v percentách.³⁹

2.4.1 Klasifikácia verejných výdavkov

Verejné výdavky môžeme klasifikovať z rôznych hľadísk, pri čom smerodajné sú nenávratné výdavky, ale v obmedzenej miere sa využívajú aj návratné verejné výdavky (napr. rôzne pôžičky v rámci rozpočtovej sústavy). Z makroekonomického hľadiska môžeme verejné výdavky členiť na:⁴⁰

- a) **vládne výdavky**, ktoré sú určené na nákup tovarov a služieb pre verejný sektor. S rastúcim vplyvom územnej samosprávy sa do tejto kategórie radia aj samotné výdavky územnej samosprávy.⁴¹ V minulosti boli vládne výdavky využívané ako nástroj zasahovania štátu do hospodárstva, predovšetkým na zmierňovanie cyklických výkyvov v ekonomike, na využívanie spoločných zdrojov a na dosahovanie väčšej dôchodkovej rovnosti v spoločnosti.⁴²
- b) **transfery** predstavujú druh platieb, ktoré sa podieľajú na znižovaní ekonomických a sociálnych rozdielov medzi jednotlivými subjektmi v ekonomike. Ich rozsah poskytovania má plniť motivačnú funkciu. Problémom transferových platieb a priamych dotácií zo strany štátu sa zaoberá napr. sociálna politika. Príkladom priamej dotácie zo strany štátu je poskytovanie podpory v nezamestnanosti občanom, ktorí z istých dôvodov prišli o prácu.⁴³

Verejné výdavky z hľadiska spôsobu alokácie a jej dôsledkov môžeme ďalej členiť na **alokačné, redistribučné a stabilizačné**.

Alokačné výdavky sú také výdavky, ktoré sú určené na nákup tovarov a služieb pre potreby a požiadavky verejného sektora a slúžia na zabezpečenie verejných statkov.

³⁹ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 234. ISBN 978-80-7357-351-5.

⁴⁰ Tamže, s. 235.

⁴¹ Tamže, s. 235.

⁴² SIVÁK, R. a kol. 2007. *Verejné financie*. Bratislava: Iura Edition, 2007, s. 217. ISBN 978-80-8078-094-4.

⁴³ Tamže, s. 217

V súčasnosti, podiel alokačných výdavkov vo verejných rozpočtoch, konkrétne v štátnom rozpočte stagnuje resp. klesá, pretože sa zvyšuje podiel občanov, ktorí uhrádzajú náklady na zmiešané verejné statky vo forme užívateľských poplatkov. Niektoré alokačné výdavky však majú charakter mandatórnych (povinných) výdavkov. Medzi alokačné výdavky môžeme zahrnúť výdavky na nákup služieb (prípadne tovarov) a výdavky na financovanie čistých alebo zmiešaných verejných statkov.⁴⁴

Redistribučné výdavky a primárne peňažné transfery slúžia predovšetkým na zmierňovanie dôchodkových a majetkových nerovností subjektov v ekonomike. Majoritná časť týchto sociálnych transferov má charakter mandatórnych výdavkov. Medzi redistribučné výdavky môžeme zaradiť aj také, ktoré sú prejavom solidarity a konkrétne sú to účelové a neúčelové dotácie štátneho rozpočtu do rozpočtu územnej samosprávy. Hlavnou úlohou takýchto dotácií je poskytnúť občanom základné druhy verejných statkov určitého štandardu bez ohľadu na daňovú kapacitu obcí a regiónov, a to na celom území štátu. Uplatňovanie fiškálneho federalizmu v štáte vplýva na objem týchto transferov.⁴⁵

Stabilizačné výdavky štát využíva na ovplyvňovanie celkového chodu ekonomiky, pričom kľúčovú úlohu zohrávajú pri štátnom rozpočte. Charakter týchto výdavkov môže byť dvojaký, na jednej strane alokačný (napr. nákup počítačov pre školy od súkromného sektora), na strane druhej redistribučný (napr. rôzne dotácie občanom, ktoré majú za následok zvýšenie ich disponibilného príjmu a zároveň rast individuálneho dopytu po tovaroch a službách). Nárast dopytu pozitívne vplýva na zvýšenie zamestnanosti, produkcie súkromného sektora a celkovo na hospodársky rast v krajine.⁴⁶

Verejné výdavky môžeme taktiež deliť z pohľadu rozpočtu ako plánovanej bilancie na **plánované** a **neplánované výdavky**.

Plánované výdavky predstavujú také výdavky, ktoré je možné takmer jednoznačne vopred naplánovať nielen v krátkom časovom horizonte ale aj v období rozpočtovej prognózy. Najčastejšie ide o výdavky spojené s financovaním verejnej správy, výdavky súvisiace s financovaním školstva, výdavky týkajúce sa plátov zamestnancov a takisto zákonné transfery, konkrétne sociálne dávky, starobné dôchodky, dávky v nezamestnanosti

⁴⁴ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 235. ISBN 978-80-7357-351-5.

⁴⁵ Tamže, s. 236.

⁴⁶ Tamže, s. 237.

a pod. Medzi plánovateľné výdavky zaradujeme aj mandatórne výdavky, čiže výdavky na bezpečnosť, obranu, základné vzdelávanie a pod.⁴⁷

O neplánovaných výdavkoch môžeme hovoriť aj ako o mimoriadnych resp. náhodných, ktoré sa objavujú počas rozpočtového obdobia ako napr. výdavky spojené s odstránením dôsledkov živeľnej katastrofy. Neplánované výdavky môžu niest' aj charakter sankčných výdavkov (rôzne pokuty), ktorých výskyt počas rozpočtového obdobia je veľmi ojedinelý. V prípade výskytu takýchto neplánovaných výdavkov je potrebné v rozpočte vytvárať rezervy, ktoré slúžia na financovanie nepredvídaných potrieb resp. rezervy, ktoré pomáhajú kryť nedostatok príjmov v rozpočte.

Na veľkosť, štruktúru a samotný vývoj verejných výdavkov pôsobí mnoho faktorov. Súčasný trend má na svedomí neustály rast týchto výdavkov, ktorý ovplyvňujú predovšetkým:⁴⁸

- a) **demografické faktory** – rastúci počet obyvateľstva, zmeny vo vekovej a sociálnej štruktúre obyvateľstva (starnutie obyvateľov, populačný vývoj),
- b) **technologický a technický pokrok** – využívanie moderných a stále dokonalejších metód v zdravotníctve, školstve, energetike a pod.,
- c) **urbanizácia** – stále väčší presun obyvateľstva z vidieku do miest, neustále zvyšujúca potreba budovania a financovania modernej infraštruktúry,
- d) **inflácia** – jej rast má negatívny vplyv na zvyšovanie nákladov verejného sektora a taktiež na valorizáciu určitých peňažných transferov (sociálne a nemocenské dávky, dôchodky a pod.)
- e) **politické vplyvy** – vládny populizmus, geopolitické napätie, vojny atď.

Verejné výdavky a ich štruktúra sa líši spôsobom ich použitia pri štátnom rozpočte ako aj pri rozpočtoch územných samospráv. Od 20. storočia je pre štátny rozpočet príznačný pokles podielu alokačných výdavkov (na nákup tovarov a služieb), no na druhej strane bol zaznamenaný nárast transferových platieb domácnostiam, ktoré majú charakter mandatórných výdavkov. Pre rozpočty územných samospráv sú smerodajné práve alokačné výdavky, teda výdavky určené na nákup tovarov a služieb s cieľom zabezpečovania verejných statkov. Tieto výdavky môžu nadobudnúť aj charakter mandatórných výdavkov ak sú v krajine rozsiahle právomoci a kompetencie prenesené na územnú samosprávu, ktorá

⁴⁷ PEKOVÁ, J. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2008. s. 221. ISBN 9789-80-7357-358-4.

⁴⁸ Tamže, s. 238.

následne zabezpečuje určité verejné statky. V posledných rokoch taktiež narastá podiel výdavkov, ktoré sa týkajú verejného dlhu a jeho splácania vrátane úrokov, inými slovami narastá dlhová služba ako na úrovni územnej samosprávy tak aj na úrovni štátu.⁴⁹

2.4.2 Efektívnosť verejných výdavkov

Neustále zvyšovanie verejných výdavkov a klesajúce tempo rastu zdrojov ich krytia kladú dôraz na skúmanie efektívnosti vynakladania týchto výdavkov. Proces skúmania efektívnosti výdavkov je úzko spätý s rozhodovaním o ich štruktúre a objeme. Politický populizmus alebo tlak rôznych záujmových skupín môže mať za následok neefektívne rozhodnutia týkajúce sa verejných výdavkov. Efektívnosť verejných výdavkov je podrobne skúmaná prostredníctvom teórie verejných financií z troch hľadísk:

- **Hospodárnosť** výdavkov, t. j. schopnosť zabezpečiť verejné statky a služby, pričom náklady na ich obstaranie je potrebné minimalizovať z dôvodu obmedzeného objemu financovania verejných výdavkov.
- **Účelovosť** výdavkov tzn. vynakladanie prostriedkov verejných rozpočtov na vopred stanovený účel, o ktorom sa rozhoduje prostredníctvom verejnej voľby.
- Celková **efektívnosť** verejných výdavkov súvisí predovšetkým s efektívnosťou verejného sektora a s využívaním sociálnych transferov.

Verejné výdavky a celkovo verejný sektor trápí problém neefektívnosti. Hlavnými dôvodmi neefektívneho fungovania verejného sektora sú:

- **Postoj k preferenciám obyvateľov** – verejný sektor nezisťuje a neskúma aký je dopyt po verejných statkoch, preto decentralizovanie výroby verejných statkov na úroveň územných samospráv prispieva k efektívnosti verejného sektora.
- **Realizácia projektu prostredníctvom verejného sektora**, pričom súkromný sektor má predpoklady na efektívnejšie vykonanie daného projektu.
- **Alokačná neefektívnosť** – dochádza k nej pri zvolení nevhodnej či neefektívnej formy alokácie.
- **Produkčná neefektívnosť** – k docieleniu tohto druhu neefektívnosti dochádza na základe zvolenia náročnejšej cesty k dosiahnutiu konkrétneho cieľu.

⁴⁹ PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 239-240. ISBN 978-80-7357-351-5.

2.4.3 *Efekty verejných výdavkov*

Zámerom využívania verejných výdavkov by malo byť vo všeobecnosti dosahovanie konkrétnych cieľov. Skúmanie dôsledkov týchto výdavkov sa ma predovšetkým zamerať na to, aký to bude mať dopad na stabilizáciu ekonomiky, agregátnu ponuku a tiež na prerozdeľovanie dôchodkov v spoločnosti. Stabilizačnou fiškálnou politikou sa vláda snaží skúmať účinnosť verejných výdavkov v súvislosti s agregátnym dopytom. Pôsobenie peňažných transferov na rozhodovanie a celkové správanie subjektov v ekonomike skúma predovšetkým teória verejných financií. Peňažné transfery, ktoré plynú z rozpočtovej sústavy majú pozitívny vplyv na disponibilné príjmy príjemcov dotácií, inými slovami ide o **dôchodkový efekt dotácií**. Tento efekt sa prejavuje vo zvýšení spotreby nielen súkromných statkov ale aj zmiešaných verejných statkov. Rozpoznávame účelové a neúčelové dotácie, pričom príjemca konkrétnej dotácie môže v prípade neúčelovej dotácie použiť tieto finančné prostriedky na akýkoľvek účel. V prípade využívania plošných dotácií, rozpočtové obmedzenie sa zvyšuje nielen sociálne slabším, ale aj bohatým rodinám ak ide vyplácanie prídavkov na deti, pretože sa poskytujú všetkým deťom bez rozdielu a nehľadí sa na finančnú situáciu rodiny. Tento druh dotácií má **regresívny účinok**, keďže finančné prostriedky, ktoré sú sústredené v rozpočtovej sústave sa prerozdeľujú aj medzi bohatých a teda dochádza k narušeniu prerozdeľovacej funkcie verejných financií týkajúcej sa chudobnejších vrstvy občanov. Toto narušenie v konečnom dôsledku súvisí s neefektívnosťou prerozdeľovacích procesov. Na efektívne poskytovanie plošných dotácií je potrebné značné množstvo finančných prostriedkov, čo spôsobuje nápor na zvyšovanie verejných príjmov, konkrétne daňových výnosov.

V posledných desaťročiach sme svedkami postupného ustupovania od poskytovania plošných dotácií, ktoré sú dôvodom vzniku neefektívnosti verejných výdavkov a prechádza sa na využívanie adresných dotácií, ktoré majú za účel odstraňovať túto neefektívnosť. Ako príklad môžeme uviesť poskytovanie prídavkov na deti iba sociálne slabším rodinám čo znamená, že tieto peňažné transfery majú **progresívny dopad**, keďže finančné prostriedky sú prerozdeľované v prospech chudobnejšej vrstvy obyvateľov. Podobný účinok majú aj účelové dotácie, ktoré sú poskytované chudobnejším regiónom zo štátneho rozpočtu.

V súvislosti s účelovými peňažnými transfermi je možné badať aj **substitučný efekt** dotácií, keďže poskytovanie účelových dotácií z rozpočtovej sústavy je určené na produkciu či spotrebu určitých statkov. Môže dochádzať aj k zmene štruktúry dopytu a to v prospech dotáciami zvýhodnených tovarov a služieb. Štát môže tieto zmeny v spotrebe využiť pri

vykonávaní sociálnej politiky, ale aby sa zabránilo neefektívnosti prerozdeľovacích procesov, využívajú sa adresné sociálne dávky.

Vo všeobecnosti platí, že verejnými príjmami sa financujú verejné výdavky, pričom z dlhodobého hľadiska je zrejmé, že verejné príjmy predstavujú rozpočtové obmedzenie pre verejné výdavky, konkrétne ide o bežné výdavky, ktoré majú neinvestičný charakter. V posledných desaťročiach sa vlády mnohých krajín stretávajú s problémom zabezpečenia dostatočne veľkých finančných zdrojov v súvislosti s permanentne narastajúcimi verejnými výdavkami.

2.5 Verejný dlh

Verejný dlh je možné definovať pomocou rôznych definícií a prístupov. Podľa P. A. Samuelsona, môžeme vládny dlh definovať ako úhrn záväzkov vlády, ktoré vystupujú vo forme obligácií a krátkodobých pôžičiek.⁵⁰ Autor následne dopĺňa, že vládny dlh je častokrát pomenovaný ako „verejný dlh“ a taktiež hovorí o verejnom dlhu ako o „nahromadených pôžičkách vlády“, ktoré vlastnia domáce a zahraničné subjekty, teda verejnosť a majú formu vládnych obligácií. J. Peková uvádza, že za dlhodobou fiškálnou nerovnováhou sa skrýva práve verejný dlh a dopĺňa, že hlavnou príčinou enormného verejného dlhu je chronický deficit štátneho rozpočtu.⁵¹ Metodika ESA 95 charakterizuje verejný dlh ako sumu záväzkov verejnej správy ako celku, OECD dopĺňa, že ide o záväzky minulých rokov.⁵²

Medzi verejným dlhom a rozpočtovým deficitom existuje úzka spojitosť, na základe ktorej môžeme tvrdiť, že rozpočtový deficit predstavuje príčinu vzniku verejného dlhu a takisto z podstaty verejného dlhu vyplýva konštatovanie, že verejný dlh je dôsledkom akumulácie predošlých rozpočtových deficitov.⁵³

P. Dvořák však upozorňuje na problém súvisiaci s označením zadlženia štátu a tvrdí, že z technického hľadiska je zadlženosť štátu charakterizovaná ako zadlženie verejného sektora na rôznych úrovniach. Dôležité z hľadiska metodiky je však rozlišovanie či ide o zadlženie na úrovni centrálného rozpočtu alebo zadlženosť miestnych rozpočtov tak ako

⁵⁰ SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W.D. 1991. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1991, s. 982. ISBN 80-205-0192-4.

⁵¹ PEKOVÁ, J. 2008. *Verejné finance, úvod do problematiky*. 4. vydanie. Praha: ASPI, 2008, s. 482. ISBN 9789-80-7357-358-4.

⁵² MEDVEĎ, J. a kol. 2005. *Verejné financie*. Bratislava: SPRINT, 2005, 347 s. ISBN 80-89085-32-2.

⁵³ LIPTÁK, J. a kol. 1998. *Verejné financie (Teória a Politika)*. Bratislava: Ekonóm, 1998, 200 s. ISBN 80-225-0971-X.

je to aj v prípade verejných príjmov a výdavkov kde je taktiež dôležité brať do úvahy, o ktorý z podotknutých stupňov verejnej správy ide.⁵⁴

Z teoretického hľadiska môžeme verejný dlh členiť na **hrubý a čistý verejný dlh**. Hrubý (brutto) verejný dlh pozostáva z celkových záväzkov jednotlivých orgánov sektora verejnej správy, pričom sa neprihliada na ich pohľadávky, na rozdiel od čistého (netto) verejného dlhu, kde objem týchto záväzkov je znížený o finančné aktíva ako devízové rezervy, majetkové podiely súkromných spoločností, pôžičky pre súkromný sektor a hotovosť.⁵⁵ Pre komparatívne a analytické účely sa v praxi využíva práve hrubý verejný dlh.

Verejný dlh je možné deliť aj z hľadiska, komu krajina dlží na **vonkajší dlh** a **vnútorný dlh**. Zadlženosť voči zahraničiu je vyjadrená prostredníctvom vonkajšieho dlhu a zadlženosť voči vlastným občanom vyjadruje vnútorný dlh, ktorý podľa všeobecného názoru nepredstavuje žiadne bremeno, pretože ho dlžíme sami sebe.⁵⁶

Pri týchto druhoch dlhov sa však vyskytujú isté problémy, ktoré súvisia predovšetkým so stratou efektívnosti zo zdanenia, s deformáciou importu z dôvodu zahraničnej zadlženosti a s nahradzovaním kapitálu verejným dlhom.

Z hľadiska doby splatnosti je možné verejný dlh klasifikovať ako **krátkodobý dlh**, **strednodobý dlh** a **dlhodobý dlh**. Verejný dlh, ktorého doba splatnosti je maximálne jeden rok, sa využíva v prípade ak tvorba verejných príjmov na príslušnej úrovni verejného rozpočtu zaostáva za čerpaním verejných výdavkov daného rozpočtu, označuje sa ako **krátkodobý verejný dlh** a môže nadobúdať podobu zmeniek alebo štátnych pokladničných poukázok. **Strednodobý verejný dlh** má splatnosť maximálne päť rokov a najčastejšie nesie podobu štátnych resp. komunálnych obligácií. **Verejný dlh dlhodobého charakteru** má zvyčajne dobu splatnosti nad päť rokov a v minulosti existoval vo forme rentových dlhov nazývaných aj ako večných rent. V dnešnej dobe sa táto forma obligácií už z finančných trhov pomaly stráca.

Na základe typu realizácie určitej pôžičky, verejný dlh môže vystupovať vo forme **knižného dlhu** alebo **dlhu, ktorý má podobu cenných papierov**. Verejný dlh vo forme knižných dlhov zachytávajú účty konkrétnych orgánov verejnej správy, z ktorých hlavnú

⁵⁴ HAMERNÍKOVÁ, B. a kol. 1999. *Veřejné finance*. Praha: Eurolex Bohemia, 1999, 321 s. ISBN 80-902752-1-4.

⁵⁵ LIPTÁK, J. a kol. 1998. *Verejné financie (Teória a Politika)*. Bratislava: Ekonóm, 1998, 200 s. ISBN 80-225-0971-X.

⁵⁶ SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W.D. 1991. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1991, s. 400. ISBN 80-205-0192-4.

úlohu plní štátna pokladnica. Knižné dlhy sú spravidla neprenosné, čo vyjadruje aj skutočnosť, že ich predaj nie je tak rozšírený ako u cenných papierov. Trhové cenné papiere reprezentujú dlhy vo forme cenných papierov. Vystupujú na finančných trhoch kde je možné s nimi obchodovať. Za najviac rozšírený typ takýchto cenných papierov sú považované dlhopisy, ktoré sú predmetom obchodovania na finančných trhoch.⁵⁷

Z hľadiska **štruktúry verejnej vlády** je možné rozčleniť verejný dlh na:⁵⁸

- „štátny dlh (dlh centrálnej úrovne verejnej vlády),
- dlh regionálnej úrovne verejnej vlády,
- dlh miestnej úrovne verejnej vlády (miest a obcí).“

Najvýznamnejšími trendmi, ktoré mali vplyv na zadlženosť krajín ku koncu 20. storočia sú:⁵⁹

- a) „rast verejných dlhov v absolútnom vyjadrení,
- b) rast tzv. relatívnej váhy verejného dlhu (t. j. podiel verejného dlhu na HDP),
- c) rast podielu úrokov z verejného dlhu na celkových verejných výdavkoch.“

Tempo rastu produktu vo vzťahu k reálnej úrokovej miere odráža skutočnosť, ako sa vyvíja podiel verejného dlhu v závislosti na HDP. Vyššia úroková sadzba a vyššie tempo rastu produktu ma za následok rastúci pomer medzi HDP a verejným dlhom. Ak nastane situácia, že reálna úroková miera rastie rýchlejšie ako je samotné tempo rastu produktu, v takom prípade pomer medzi domácim verejným dlhom a HDP vzrastie a to aj počas obdobia s mierne prebytkovým primárnym rozpočtom.

R. Dornbusch a S. Fischer tvrdia, že inflácia môže za istých podmienok pôsobiť pozitívne na znižovanie dlhu a takisto zdôrazňujú, že väčšina krajín vykazuje verejný dlh ako nominálny, tým pádom držiteľom dlhu majú vlády povinnosť splácať určitú sumu peňažných prostriedkov. Takéto správanie vyúsťuje k rastu inflácie, čo na druhej strane vedie k poklesu reálnej hodnoty záväzkov vlády. A teda „*pokiaľ je dlh nominálnym dlhom, môže byť dostatočne vysokou neanticipovanou infláciou fakticky vymazaný.*“⁶⁰ V tomto prípade je potrebné rozlišovať či ide o verejný dlh krátkodobého alebo dlhodobého

⁵⁷ LIPTÁK, J. a kol. 1998. *Verejné financie (Teória a Politika)*. Bratislava: Ekonóm, 1998, 200 s. ISBN 80-225-0971-X.

⁵⁸ SIVÁK, R. a kol. 2007. *Verejné financie*. Bratislava: Iura Edition, 2007, s. 259. ISBN 978-80-8078-094-4.

⁵⁹ DORNBUSCH, R. – FISCHER, S. 1994. *Makroekonomie*. Praha: SPN a Nadace Economics, 1994, s. 521. ISBN 80-04-25556-6.

⁶⁰ DORNBUSCH, R. – FISCHER, S. 1994. *Makroekonomie*. Praha: SPN a Nadace Economics, 1994, s. 523. ISBN 80-04-25556-6.

charakteru. Splácanie dlhu za pomoci inflácie nemá ma veľký zmysel ak je podiel krátkodobého dlhu na celkovom verejnom dlhu vysoký.⁶¹

⁶¹ MUSGRAVE, R. A. – MUSGRAVEOVÁ, P. B. 1994. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Management Press, 1994, 511 s. ISBN 80-85603-76-4.

3 Cieľ práce

Globálna ekonomika za posledné desaťročie prešla mnohými turbulenciami. Tou najsignifikantnejšou bolo vypuknutie finančnej krízy v roku 2007, ktorá spočiatku zasiahla USA, kde bolo prítomné „prasknutie bubliny“ realitného trhu, bankrot bánk a rôznych finančných inštitúcií, no postupom času sa pretransformovala na ekonomickú krízu globálneho charakteru a zasiahla takmer všetky národné ekonomiky a subjekty v nich pôsobiace. Jedným z prvých prejavov finančnej krízy v Európe bola strata reputácie dôležitých finančných inštitúcií a ratingových agentúr. Postupne sa vplyv finančnej krízy prehlboval a jednotlivé ekonomiky začal trápiť nízky hospodársky rast a narastajúca inflácia. Táto hlboká recesia neobišla ani verejné financie jednotlivých krajín, čo malo za následok zhoršenie rozpočtového hospodárenia nielen na strane príjmov ale aj na strane výdavkov. Rast zadlženosti jednotlivých ekonomík je prejavom úbytku verejných príjmov do rozpočtov a takisto narastania výdavkov verejných rozpočtov, ktorými sa vlády snažili v období krízy posilniť hospodársky rast a zmierniť následky pretrvávajúcej recesie. Takéto opatrenia jednotlivých vlád vyústili nielen v rast deficitu verejných financií ale aj v narastanie verejného dlhu.

Od roku 2011 sme svedkami postupného zotavovania globálnej ekonomiky. Medzi najvýznamnejšie prejavy zlepšovania nepriaznivého stavu spôsobeného celosvetovou hospodárskou a finančnou krízou patrí predovšetkým postupné oživenie svetových ekonomík prostredníctvom nižšej inflácie, zvýšenej hospodárskej aktivity, rastúcim domácim i zahraničným dopytom a tým pádom aj rastúcej exportnej výkonnosti.

Fundamentálnym cieľom diplomovej práce „Rozpočtové hospodárenie verejnej správy vo vybraných krajinách Európskej únie so zameraním na pobaltské štáty“ je poukázať na vývoj rozpočtového hospodárenia týchto krajín za posledných 10 rokov a vyzdvihnúť spôsob, akým sa pobaltské krajiny dokázali vyrovnáť s následkami hospodárskej a finančnej krízy.

Poslaním tejto diplomovej práce je poskytnúť čitateľovi informácie v oblasti fiškálnej politiky a verejných financií, aby si následne mohol vytvoriť obraz o rozpočtovom hospodárení týchto krajín a uvažovať nad tým, prečo takáto disciplinovaná fiškálna a rozpočtová politika akú môžeme vidieť napr. v Estónsku nie je uplatňovaná na Slovensku, resp. v iných štátoch Európskej únie.

4 Metodika práce a metódy skúmania

Diplomová práca „Rozpočtové hospodárenie verejnej správy vo vybraných krajinách Európskej únie so zameraním na pobaltské štáty“ sa zaoberá vývojom základných makroekonomických ukazovateľov a ukazovateľov rozpočtového hospodárenia verejnej správy, pričom sledovaným obdobím našej analýzy budú roky 2004 až 2014. Týchto desať pozorovaných rokov sme si však rozdelili do troch kratších období. Obdobie rokov 2004-2007 predstavuje obdobie pred vypuknutím globálnej hospodárskej a finančnej krízy, roky 2008-2010 reprezentujú obdobie najsilnejšieho pôsobenia vplyvov krízy a následne roky 2011-2014 vyjadrujú obdobie vyrovnávania sa s následkami krízy a postupnej stabilizácie celkovej ekonomiky štátov Pobaltia.

V diplomovej práci bola pri zbere informácií a údajov využívaná metóda selekcie a takisto metóda syntézy pokiaľ boli informácie získavané z rozličných zdrojov a spájané do jedného celku.

Hlavnými metódami využívanými pri tvorbe diplomovej práce sú metódy analýzy, komparácie a dedukcie, ktoré patria medzi základné metódy skúmania. Metóda analýzy spočíva v rozklade a rozbere komplikovanejších skutočností na jednoduchšie zložky a túto metódu skúmania sme využili predovšetkým v kapitolách o stave a vývoji verejných financií pobaltských krajín a pri bližšej charakteristike verejných príjmov, verejných výdavkov a verejného dlhu jednotlivých krajín Pobaltia. Metóda komparácie t. j. metóda založená na hľadaní rozdielných alebo zhodných charakteristík skúmaných objektov, bola využívaná v každej kapitole praktickej časti, najmä pri porovnávaní vývoja deficitu verejných financií, verejných príjmov, verejných výdavkov a verejného dlhu medzi krajinami Pobaltia navzájom.

Pri formulovaní diskusie a záveru sme vychádzali z metódy logickej dedukcie, na základe ktorej sme dokázali z výsledkov práce vyvodit' odporúčania a logické dôsledky skúmaných objektov.

5 Výsledky práce

V tejto kapitole diplomovej práce sa zameriame na analýzu rozpočtového hospodárenia verejnej správy pobaltských krajín, pričom komparáciou verejných príjmov, verejných výdavkov a verejného dlhu bližšie poukážeme na vývoj pred obdobím vypuknutia globálnej finančnej a hospodárskej krízy, ďalej počas recesie a následne poukážeme na to, ako sa rozpočtové hospodárenie verejnej správy a vývoj verejných financií stabilizoval v kontexte doznievania krízy. Pozorovanými krajinami sú pobaltské štáty (Estónsko, Litva a Lotyšsko), ktoré podrobíme analýze podľa vybraných makroekonomických ukazovateľov a ukazovateľov verejných financií, pričom východiskom pre našu analýzu predstavujú štatistické údaje Eurostatu a Bluenomics.

5.1 Stručný prehľad ekonomík pobaltských štátov

Ekonomiky pobaltských krajín na začiatku nového tisícročia stáli pred dôležitými míľnikmi v ich budúcom vývoji. Prvým z nich bol vstup do Európskej únie, ktorý nastal v roku 2004 a týkal sa všetkých troch krajín a to Litvy, Lotyšska a Estónska a druhým dôležitým politickým cieľom bol vstup do NATO v tom istom roku. Vstupom do týchto medzinárodných organizácií sa pobaltské štáty stali konkurencieschopnejšie voči západným krajinám a takisto pôsobenie v NATO im zaručuje ochranu a bezpečnosť pred vonkajšími hrozbami, najmä zo strany Ruska, ktoré môže v blízkej budúcnosti z hľadiska geopolitického napätia ohrozovať aj tieto krajiny.

Vstup pobaltských krajín do Európskej únie (EÚ) 1. mája 2004 spolu s ďalšími 7 štátmi predstavovalo najväčšie rozšírenie tejto medzinárodnej organizácie od jej vzniku. Z hľadiska hospodárskej vyspelosti, pobaltské krajiny patrili medzi tie menej vyspelé spomedzi všetkých novo prijatých štátov. V roku 2004 priemerná úroveň HDP na jedného obyvateľa v týchto krajinách činila 51 % priemernej úrovne HDP na jedného obyvateľa EÚ. Najnižšie HDP na obyvateľa v porovnaní s priemerným HDP na obyvateľa celej EÚ vykazovalo Lotyšsko (48 %), nasledovala Litva (50 %) a nakoniec Estónsko (55 %).

V súčasnosti môžeme tempo hospodárskeho rastu týchto štátov zaradiť medzi najrýchlejšie rastúce spomedzi všetkých štátov, ktoré v roku 2004 vstúpili do EÚ. Nasvedčuje tomu samotný vývoj HDP na obyvateľa, ktorý v roku 2013 predstavoval v priemere 70 % úrovne HDP na obyvateľa v EÚ. V porovnaní so Slovenskou republikou, úroveň HDP na obyvateľa v roku 2013 predstavovala 75 % priemeru krajín EÚ.

S postupom času môžeme tvrdiť, že integrácia pobaltských krajín do EÚ sa odzrkadlila na pozitívnom hospodárskom, ale aj všeobecnom rozvoji daných krajín. Za najvýznamnejšie prínosy môžeme označiť otvorenie nových trhov a zrušenie obchodných prekážok pre podniky jednotlivých republík, zvýšenie konkurencieschopnosti vo všetkých oblastiach hospodárstva, posilnenie dôveryhodnosti jednotlivých krajín, voľný pohyb osôb, pracovných síl a tovaru, podpora prílevu zahraničného kapitálu a čerpanie finančných prostriedkov z fondov EÚ, no na druhej strane členstvo pobaltských republík v EÚ so sebou prinieslo aj zopár negatívnych následkov, konkrétne zvýšenie nákladov na reštrukturalizáciu ekonomík jednotlivých krajín, zvýšenie tlaku na menej konkurenčné podniky a takisto aj odliv kvalifikovanej pracovnej sily do zahraničia.

5.1.1 Vývoj ekonomík pobaltských štátov v období rokov 2004-2007

Ako sme uviedli v predošlej podkapitole, vstup do EÚ napomohol pobaltským krajinám k priaznivému hospodárskemu rastu. Z tabuľky 1 môžeme pozorovať, že od roku 2004 všetky tri štáty Pobaltia vykazovali vysoké tempo rastu reálneho HDP.

Najvyššiu úroveň reálneho HDP spomedzi troch krajín dosahovalo v roku 2006 Lotyšsko (11,6 %). V tomto roku bol hlavným ťahúňom rastu výrazný nárast investícií a súkromnej spotreby, najmä z dôvodu značného prílevu zahraničného kapitálu. V roku 2007 krajina začala pociťovať prvé príznaky globálnej ekonomickej krízy, čo viedlo k obmedzeniu prílevu zahraničného kapitálu do krajiny. Hodnota reálneho HDP v roku 2007 klesla o 1,8 %.

Dynamika litovskej ekonomiky nebola počas rokov 2004-2006 veľmi výrazná, no stále patrila medzi najrýchlejšie rastúce ekonomiky v EÚ. V sledovanom období, reálny rast HDP v priemere dosahoval 7,6 %. Najvyšší reálny rast HDP Litva zaznamenala paradoxne v roku 2007, keď ako jediná z pobaltských krajín najneskôr pocítila rastúcu nervozitu na finančných trhoch.

Výraznejšie dynamický rast vykazovalo Estónsko, ktoré v sledovanom období dosiahlo najvyššiu hodnotu reálneho rastu HDP podobne ako Lotyšsko, v roku 2006 na úrovni 10,4 %. Spomalenie tempa rastu reálneho HDP nastalo až v roku 2007, ktoré bolo primárne spôsobené politickým a diplomatickým napätím medzi Estónskom a Ruskom⁶²

⁶² The New York Times. *Tensions worsen between Russia and Estonia*. [online]. [cit. 10.3.2015]. Dostupné na: http://www.nytimes.com/2007/05/02/world/europe/02iht-estonia.4.5537016.html?_r=0.

a takisto podlomením stability na finančných trhoch v dôsledku prichádzajúcej hospodárskej recesie.

Tabuľka 1: Prehľad makroekonomických ukazovateľov v období rokov 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Litva				
Reálny rast HDP	7,5	7,9	7,4	11,1
Miera inflácie	1,2	2,7	3,8	5,8
Miera nezamestnanosti	10,9	8,3	5,8	4,3
Saldo bežného účtu (% HDP)	-7,6	-7,1	-10,6	-14,4
Lotyšsko				
Reálny rast HDP	8,9	10,7	11,6	9,8
Miera inflácie	6,2	6,9	6,6	10,1
Miera nezamestnanosti	11,7	10,0	7,0	6,1
Saldo bežného účtu (% HDP)	-12,9	-12,6	-22,5	-22,4
Estónsko				
Reálny rast HDP	6,5	9,5	10,4	7,9
Miera inflácie	3	4,1	4,4	6,7
Miera nezamestnanosti	10,1	8,0	5,9	4,6
Saldo bežného účtu (% HDP)	-11,3	-10,0	-15,3	-15,9

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

Vývoj miery inflácie ma vo všetkých troch krajinách v sledovanom období rastúci trend. Najnižšiu infláciu dosahovala Litva, ktorá v predkrízovom období vykazovala najvyššiu hodnotu v roku 2007 na úrovni 5,8 %. Výraznejšie problémy spôsobovala inflácia v Lotyšsku, kde sa miera inflácie vyšplhala až na hodnotu 10,1 %. Vláda v marci 2007 prijala tzv. „anti-inflačný“ plán, ktorého hlavným poslaním bolo stabilizovať vývoj

spotrebiteľských cien a takisto zabrániť aby sa prehriatie ekonomiky nepretransformovalo do ešte vážnejších problémov štrukturálneho charakteru.⁶³

Čo sa týka miery nezamestnanosti, vo všetkých troch pobaltských štátoch bol v pozorovanom období badateľný pozitívny vývoj, ktorý súvisí najmä s prílevom priamych zahraničných investícií, s otvorením nových trhov a s voľným pohybom osôb po vstupe krajín do EÚ v roku 2004. Najnižšiu mieru nezamestnanosti zaznamenala Litva v roku 2007 na úrovni 4,3 %.

Bežný účet platobnej bilancie vykazoval vo všetkých troch krajinách počas celého sledovaného obdobia deficit, ktorý v Litve a Lotyšsku vzrástol až takmer na dvojnásobok pôvodnej hodnoty v roku 2004. Najvyššiu úroveň deficitu platobnej bilancie zaznamenalo Lotyšsko v roku 2006 (22,5 % HDP). Tento stav bol zapríčinený predovšetkým vysokým domácim dopytom po dovážaných tovaroch a službách, ktorý značné presahoval dopyt zahraničných subjektov po tovaroch a službách pobaltských krajín.

5.1.2 Vývoj ekonomík pobaltských štátov v období rokov 2008-2010

Finančná a hospodárska kríza zasiahla krajiny Pobaltia veľmi prudko a rázne. Zatiaľ čo Litovská ekonomika vykazovala v roku 2008 kladný reálny rast HDP, v Lotyšsku a Estónsku sa reálny hospodársky rast pohyboval v záporných číslach. Rok 2009 bol rokom najprudšieho prepadu reálneho HDP vo všetkých troch krajinách, ktorý v priemere klesol až na 14,6 %. Hlavným dôvodom, ktorý prispel k takému rapidnému poklesu bolo predovšetkým „prasknutie bubliny“ v oblasti realitného trhu, ktorý v období pred recesiou zažíval v týchto štátoch obrovský boom.⁶⁴ Negatívnym následkom tohto prudkého prepadu cien realít bol aj nárast úrokov pri úveroch poskytovaných bankami, čo nepriaznivo ovplyvnilo aj prílev zahraničných úverov a vzniknutá situácia zapríčinila krach viacero menších podnikov v týchto krajinách.⁶⁵ Ako môžeme pozorovať z tabuľky 2, Litva a Estónsko dosiahli v druhej polovici roku 2010 pozitívny reálny hospodársky rast, ktorý bol

⁶³ VANAGS, A. – HANSEN, M. 2007. *Inflation in Latvia: causes, prospects and consequences*. A BICEPS Report, Occasional paper No.2. [online]. [cit. 11.3.2015]. s. 10. Dostupné na: <http://biceps.org/assets/docs/neregulara-rakstura/OccasionalPaper2.pdf>.

⁶⁴ PURFIELD, C.- ROSENBERG, C. B. 2010. *Adjustment under a Currency Peg: Estonia, Latvia and Lithuania during the Global Financial Crisis 2008-09*. IMF Working Paper, [online]. [cit. 11.3.2015]. s. 7. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10213.pdf>.

⁶⁵ DAVULIS, G. 2014. *Impact of recession on economies of the Baltic countries*. Vilnius: International Journal of Arts and Commerce. [online]. [cit. 12.3.2015]. s. 158. Dostupné na: <http://www.ijac.org.uk/images/frontImages/gallery/Vol. 3 No. 8/12.pdf>. ISSN 1929-7106.

výsledkom úsporných opatrení vlád na stabilizáciu ekonomiky, čomu napomáhala aj postupné zlepšovanie situácie a rast dôvery na zahraničných finančných trhoch.

Tabuľka 2: Prehľad makroekonomických ukazovateľov v období rokov 2008-2010

	2008	2009	2010
Litva			
Reálny rast HDP	2,6	-14,8	1,6
Miera inflácie	11,1	4,2	1,2
Miera nezamestnanosti	5,8	13,8	17,8
Saldo bežného účtu (% HDP)	-12,9	3,7	0,1
Lotyšsko			
Reálny rast HDP	-3,2	-14,2	-2,9
Miera inflácie	15,3	3,3	-1,2
Miera nezamestnanosti	7,7	17,5	19,5
Saldo bežného účtu (% HDP)	-13,2	8,6	2,9
Estónsko			
Reálny rast HDP	-5,3	-14,7	2,5
Miera inflácie	10,6	0,2	2,7
Miera nezamestnanosti	5,5	13,5	16,7
Saldo bežného účtu (% HDP)	-9,2	2,7	2,8

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

Výraznú zmenu môžeme z tabuľky 2 pozorovať vo vývoji inflácie. V Litve, v Lotyšsku aj v Estónsku bol v roku 2009 zaznamenaný prudký pokles miery inflácie, pričom najnižšiu hodnotu inflácie v danom roku dosahovalo Estónsko na úrovni 0,2 %. V roku 2010 infláciu v Lotyšsku dokonca vystriedala deflácia čo spôsobilo pokles miezd a cien v ekonomike a tým pádom zvýšenie domácej aj medzinárodnej konkurencieschopnosti

tovarov a služieb.⁶⁶ V Estónsku miera inflácie v roku 2010 vzrástla na úroveň 2,7 %, čo bolo predovšetkým zapríčinené inflačnými tlakmi zo zahraničia, ktoré vychádzali z rastúcich cien energií, obilia a základných surovín na svetových burzách.⁶⁷

Z dôvodu nadmernej emigrácie a striktných úsporných opatrení sa nezamestnanosť v pobaltských štátoch v roku 2010 vyšplhala v priemere na 18 %, pričom najvyššiu mieru nezamestnanosti v danom roku dosahovalo Lotyšsko (19,5 %).⁶⁸ K prvej vlne rastu nezamestnanosti vo všetkých troch štátoch došlo v roku 2009, ktorá bola spôsobená najmä nadmerným prepúšťaním zamestnancov v súkromnom ale aj verejnom sektore. Vlády jednotlivých krajín boli nútené prijať opatrenia v podobe podporných programov v nezamestnanosti pre občanov, ktorí v dôsledku recesie stratili zamestnanie.⁶⁹

Zaujímavý vývoj bol zaznamenaný v prípade salda bežného účtu platobnej bilancie u všetkých troch krajín. Prelom nastal v roku 2009, keď jednotlivé krajiny po prvýkrát od roku 1993 dosahovali prebytkové saldo bežného účtu platobnej bilancie, čo bolo predovšetkým zapríčinené značným poklesom importu a kolapsom domáceho dopytu.⁷⁰

5.1.3 Vývoj ekonomík pobaltských štátov v období rokov 2011-2014

V období doznievania hospodárskej a finančnej krízy môžeme z tabuľky 3 pozorovať postupné stabilizovanie celkovej ekonomickej situácie vo všetkých troch štátoch. V roku 2011 krajiny Pobaltia dosahovali najvyšší reálny hospodársky rast spomedzi všetkých krajín EÚ, ktorý sa pohyboval v priemere na úrovni približne 6,5 %, no nedosahoval hodnôt z obdobia pred recesiou. V sledovanom období, najvyšší reálny rast HDP vykazovalo Estónsko v roku 2011 (8,3 %). Za týmto vysokým rastom stálo najmä oživenie v priemyselnej výrobe, rast exportu a zvýšenie domáceho dopytu hlavne vďaka rýchlemu rastu tvorby hrubého kapitálu.⁷¹ Keďže pobaltské ekonomiky sú malé a ich vysoká

⁶⁶ KALNBERZINA, K. 2010. *Where has deflation gone?* [online]. [cit. 13.3.2015]. Dostupné na: <https://www.macroconomics.lv/where-has-deflation-gone>.

⁶⁷ DAVULIS, G. 2014. *Impact of recession on economies of the Baltic countries*. Vilnius: International Journal of Arts and Commerce. [online]. [cit. 12.3.2015]. s. 159. Dostupné na: http://www.ijac.org.uk/images/frontImages/gallery/Vol_3_No_8/12.pdf. ISSN 1929-7106.

⁶⁸ LULLE, A. 2012. *Estonia, Latvia, Lithuania – Labour Relations and Social Dialogue*. [online]. [cit. 12.3.2015]. s. 1. Dostupné na: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/warschau/09675.pdf>.

⁶⁹ ULNICAS, E. 2011. *Employment and unemployment trends in the Baltic countries and statistical regions of Latvia, 1998-2011*. Lithuanian Journal of Statistics, 2011, vol. 50, No 1. [online]. [cit. 13.3.2015]. s. 83. Dostupné na: <http://www.statisticsjournal.lt/index.php/statisticsjournal/article/viewFile/61/pdf>.

⁷⁰ LINDNER, A. 2011. *Macroeconomic Adjustment: the Baltic States versus Euro Area Crisis Countries*. 2011, vol. 46, issue 6. [online]. [cit. 13.3.2015]. s. 341. Dostupné na: http://econpapers.repec.org/article/sprintere/v_3a46_3ay_3a2011_3ai_3a6_3ap_3a340-345.htm.

⁷¹ EUBusiness. *Estonia 2011 growth tops EU with revised 7.6 %*. [online]. [cit. 14.3.2015]. Dostupné na: <http://www.eubusiness.com/news-eu/estonia-economy.fly>.

otvorenosť indikuje závislosť na vývoji hospodárstva okolitých krajín (najmä severských), postupné spomaľovanie hospodárskeho rastu pozorovaných krajín v období rokov 2012 až 2014 bolo spôsobené predovšetkým poklesom exportu a slabým hospodárskym vývojom vo zvyšku EÚ.

Tabuľka 3: Prehľad makroekonomických ukazovateľov v období rokov 2011-2014

	2011	2012	2013	2014
Litva				
Reálny rast HDP	6,1	3,8	3,3	2,9
Miera inflácie	4,1	3,2	1,2	0,2
Miera nezamestnanosti	15,4	13,4	11,8	10,7
Saldo bežného účtu (% HDP)	-3,7	-0,2	1,5	N/A
Lotyšsko				
Reálny rast HDP	5	4,8	4,2	2,4
Miera inflácie	4,2	2,3	0,0	0,7
Miera nezamestnanosti	16,2	15,0	11,9	10,8
Saldo bežného účtu (% HDP)	-2,1	-2,5	-0,8	N/A
Estónsko				
Reálny rast HDP	8,3	4,7	1,6	2,1
Miera inflácie	5,1	4,2	3,2	0,5
Miera nezamestnanosti	12,3	10,0	8,6	7,4
Saldo bežného účtu (% HDP)	-3,7	-0,2	1,5	N/A

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

Pozitívny trend bol zaznamenaný vo vývoji inflácie vo všetkých troch krajinách, keď počas sledovaného obdobia, miera inflácie v roku 2014 klesla na veľmi nízku úroveň, ktorá v priemere dosahovala 0,4 %. Nízka miera inflácie v krajinách Pobaltia súvisela s pomalým rastom cien tovarov a služieb doma aj v zahraničí, s deflačnou politikou vo väčšine krajín

EÚ a najmä s prechodom štátov na novú menu euro, ktoré v prípade Estónska bolo prijaté v roku 2011, v Lotyšsku v roku 2014 a v Litve v januári 2015.⁷²

V súvislosti s rastom reálneho HDP môžeme z tabuľky 3 sledovať zlepšovanie situácie vo vývoji nezamestnanosti, ktorá v roku 2014 v priemere klesla o viac ako jednu tretinu v porovnaní s mierou nezamestnanosti v roku 2011 vo všetkých troch pozorovaných krajinách. Najvyšší pokles nezamestnanosti zaznamenalo Estónsko, ktorému sa v roku 2014 podarilo znížiť jej úroveň na 7,4 %. Hlavným dôvodom zníženia miery nezamestnanosti v štátoch Pobaltia je najmä vytváranie nových pracovných miest v súkromnom sektore, oživenie konkurencieschopnosti v podnikovej sfére, rast zahraničných investícií a taktiež emigrácia za prácou do zahraničia. Naďalej pretrvávajúcim problémom v týchto krajinách ostáva vysoká miera nezamestnanosti mladých ľudí, ktorá sa v súčasnosti pohybuje v priemere na úrovni 19,6 %, no aj napriek tomu jej pokles patrí k najrýchlejším z celej EÚ.⁷³

Bežný účet platobnej bilancie v období doznievania recesie spočiatku vykazoval schodok, no v roku 2013 sa v Litve a Estónsku zmenil na prebytok (1,5 % HDP), pričom Lotyšsko vykazovalo schodok bežného účtu platobnej bilancie počas celého sledovaného obdobia. Prebytok bežného účtu platobnej bilancie v Litve a v Estónsku na konci roku 2013 bol dosiahnutý vďaka prebytku bežných transferov a stabilnému rastu exportu. Lotyšsko skončilo v roku 2013 s drobným deficitom na úrovni 0,8 % HDP, ktorý bol zapríčinený rastúcim importom tovarov a služieb do krajiny.⁷⁴

5.2 Vývoj salda rozpočtu verejnej správy v období rokov 2004-2014

Pobaltské štáty boli v období rokov 2004-2007 charakteristické svojím rýchlym hospodárskym rastom, ktorému ako sme popisovali v predchádzajúcich kapitolách, napomohol vstup všetkých troch krajín do EÚ. Tento pozitívny trend sa prejavil aj vo sfére verejných financií a taktiež v rozpočtovom hospodárení jednotlivých krajín. Začiatkom nového tisícročia pobaltské štáty začali s fiškálnou konsolidáciou, čo viedlo k poklesu podielu verejného sektora v ekonomike prostredníctvom znižovania verejných výdavkov. Na to aby sa pobaltské štáty mohli pripojiť k EÚ, museli splniť isté požiadavky, ktoré

⁷² The Baltic Times. *Lithuania's low inflation will help with euro accession, say experts*. [online]. [cit. 14.3.2015]. Dostupné na:

http://www.baltictimes.com/lithuania_s_low_inflation_will_help_with_euro_accession_say_experts.

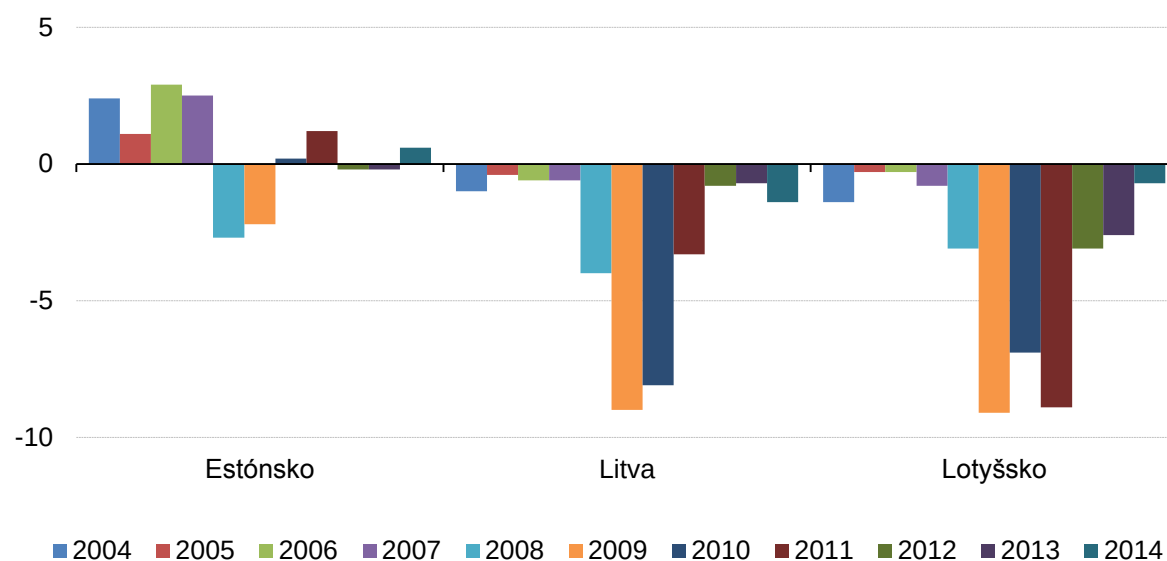
⁷³ Central Statistics Bureau of Latvia. *Unemployment rate decreases in 2014*. [online]. [cit. 15.3.2015]. Dostupné na: <http://www.csb.gov.lv/en/notikumi/unemployment-rate-decreases-2014-42339.html>.

⁷⁴ OPMANE, I. 2013. *Average current account deficit of three quarters is 1.4% of predicted GDP*. [online]. [cit. 16.3.2015]. Dostupné na: <https://www.macroconomics.lv/average-current-account-deficit-three-quarters-14-predicted-gdp>.

poznáme pod pojmom Maastrichtské kritériá, ktoré sa vo veľkej miere týkajú aj udržateľnosti verejných financií. Fiškálne kritériá sa opierajú o ustanovenia v Maastrichtskej zmluve, ktoré nedovoľujú členským krajinám EÚ hospodáriť s nadmerným deficitom a verejným dlhom. Pomer plánovaného resp. skutočného schodku verejných financií k HDP by nemal v danom fiškálnom roku prekročiť 3 % a takisto podiel verejného dlhu k HDP by nemal presiahnuť 60 %.⁷⁵

Vývoj salda rozpočtu verejnej správy je zachytený na grafe 1, z ktorého môžeme pozorovať pozitívny vývoj najmä v Estónsku, ktoré v období rokov 2004-2007 hospodáril s prebytkovým rozpočtom. Tento stav bol dosiahnutý predovšetkým disciplinovanou rozpočtovou a fiškálnou politikou v rámci konsolidácie verejných financií a taktiež dodržiavaním prísnych podmienok dôležitých pre vstup do EÚ. Najvyššiu hodnotu rozpočtového prebytku Estónsko vykazovalo v roku 2006 na úrovni 2,6 % HDP.

Graf 1: Saldo rozpočtu verejnej správy pobaltských štátov v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

Vývoj salda rozpočtu verejnej správy v Litve a Lotyšsku nemal v pozorovanom období rokov 2004-2007 taký pozitívny priebeh ako v Estónsku, keďže dané krajiny neboli schopné vytvárať po vzore Estónska prebytky v rozpočtoch verejnej správy. Predkrízové obdobie bolo v pobaltských štátoch charakteristické vysokým tempom reálneho rastu HDP,

⁷⁵ KENNEDY, M. M. J. 2014. *International Economics*. New Delhi: PHI Learning Pvt. Ltd., 2014, s. 149. ISBN 9788120349865.

no na druhej strane spôsobovalo prejavy symptómov prehrievania ekonomiky, čo vo výsledku spôsobilo zhoršenie stavu fiškálneho deficitu v roku 2007 najmä v Litve a Lotyšsku. Estónsko sa vymykalo taktiež v oblasti vytvárania fiškálnych rezerv, ktorých hodnota na konci predkrízového obdobia dosahovala takmer 10 % HDP. Tieto vytvorené rezervy slúžili neskôr na financovanie deficitu rozpočtu verejnej správy, ktorý vznikol v období hospodárskej a finančnej krízy.

Nástupom finančnej a hospodárskej krízy v roku 2008 môžeme z grafu 1 vo všetkých troch krajinách pozorovať výrazné zhoršenie salda rozpočtu verejných financií. V Estónsku sa prebytok rozpočtu verejnej správy zmenil na deficit, avšak estónska vláda nemala až také vážne problémy s jeho financovaním vďaka naakumulovaným fiškálnym rezervám z predkrízového obdobia. Najvyšší deficit rozpočtu verejnej správy Estónsko dosiahlo v roku 2008 na úrovni 2,7 % HDP, pričom od tohto roku sa situácia len zlepšovala a v roku 2010, Estónsko opäť dosiahlo prebytok rozpočtu. Napriek tomu, že Estónsko predstavuje najmenší štát v porovnaní s Litvou a Lotyšskom, jeho fiškálna politika sa v krízovom období prejavila ako najúspešnejšia.⁷⁶

Situácia v Litve a Lotyšsku bola diametrálne odlišná, keďže vlády oboch krajín neboli schopné v predkrízovom období akumulovať fiškálne rezervy, čo viedlo k enormnému prehĺbeniu deficitov rozpočtov verejnej správy. Okolnostiam v týchto krajinách neprospievala ani vysoká miera nezamestnanosti, ktorá vo veľkej miere prispela k poklesu daňových príjmov do rozpočtu verejnej správy. Litovská ekonomika prežívala v období recesie ťažké časy, ktoré súviseli najmä s obrovským problémom financovania deficitu rozpočtu verejnej správy. Najvyššiu mieru rozpočtového deficitu Litva zaznamenala v roku 2009 na úrovni 9 % HDP. Ekonomická situácia sa prostredníctvom konsolidácie verejných financií a masívneho šetrenia vlády zlepšovala len mierne, no ani v období doznievania hospodárskej recesie litovská vláda nebola schopná vytvárať rozpočtové prebytky.

Obdobie finančnej a hospodárskej krízy najťažšie zvládalo Lotyšsko, ktoré podobne ako Litva malo mimoriadne problémy s financovaním rozpočtového deficitu v období rokov 2008-2010. Situácia bola natoľko zlá, že lotyšská vláda sa musela vo februári 2009 obrátiť na EÚ, Medzinárodný menový fond (MMF) a Svetovú banku (IBRD) a požiadať o finančnú

⁷⁶ MAČYS, G. 2012. *The Crisis and Economic Recovery in Baltic Countries*. International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 2. No. 19, s. 206. [online]. [cit. 16.3.2015]. Dostupné na: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_2_No_19_Special_Issue_October_2012/21.pdf.

pomoc, ktorá bola Lotyšsku schválená a postupne vyplácaná vo výške 7,5 miliárd EUR.⁷⁷ Najvyššiu mieru deficitu spomedzi všetkých troch sledovaných krajín dosiahlo Lotyšsko v roku 2009 na vysokej úrovni 9,1 % HDP, pričom situácia v oblasti salda rozpočtu verejnej správy sa zlepšila až v období doznievania recesie a to v roku 2012.

V období doznievania hospodárskej recesie sa celková ekonomická situácia v pobaltských štátoch výrazne zlepšila. Čo sa týka salda rozpočtu verejnej správy, Estónsko bolo schopné ešte v roku 2010 hospodáriť s miernym rozpočtovým prebytkom na úrovni 0,2 % HDP, pričom v roku 2011 prebytok rozpočtu dosahoval najvyššiu hodnotu spomedzi všetkých pobaltských ekonomík vo výške 1,2 % HDP. Znova sa ukázalo, že nahromadenie fiškálnych rezerv v období ekonomického rastu malo pozitívny efekt na verejné financie ako počas krízových rokov tak aj v období stabilizácie ekonomiky v kontexte doznievania recesie. V súvislosti s prijatím eura v roku 2011 bol predpokladaný deficit v nasledujúcom roku stanovený na úrovni 2,1 % HDP, no výsledný deficit verejných financií nakoniec predstavoval hodnotu 0,2 % HDP a patril medzi najnižšie v celej EÚ.⁷⁸

Vývoj salda rozpočtu verejnej správy Lotyšska a Litvy v období rokov 2011-2014 mal relatívne pozitívny priebeh, keďže každoročne dochádzalo k poklesu deficitu rozpočtu verejnej správy, no nedosahoval takých výsledkov ako v Estónsku. Už v roku 2011 dokázala litovská vláda znížiť rozpočtový deficit na úroveň 3,3 % HDP, o čo sa postarali predovšetkým pretrvávajúce úsporné opatrenia vlády a konsolidácia verejných financií. V nasledujúcich dvoch rokoch sa deficit verejných rozpočtov pohyboval na nízkej úrovni (0,8 % HDP v roku 2012 a 0,07 % HDP v roku 2013). V roku 2014 síce deficit verejných rozpočtov mierne stúpol na hodnotu 1,4 % HDP, no stále ide o veľmi nízku hodnotu v rámci EÚ. Litva sa v tomto období pripravovala na vstup do eurozóny, ktorý nastal 1. januára 2015, čo ju zaviazalo dodržiavať prísnu finančnú disciplínu a držať deficit rozpočtu verejnej správy pod úrovňou 3 % HDP.⁷⁹

Spomedzi všetkých troch krajín, Lotyšsko v roku 2011 vykazovalo najvyšší rozpočtový deficit vo výške 8,9 % HDP čo bolo iba o dve desatiny percenta HDP nižšia hodnota akú Lotyšsko dosahovalo v roku 2009, keď boli prejavy recesie najsilnejšie. Lotyšskej vláde v období rokov 2011-2014 výrazne pomohla poskytnutá finančná pomoc

⁷⁷ ANDERSEN, C. 2009. *Latvia Caught in Vicious Economic Downturn*. IMF Survey online. [online]. [cit. 17.3.2015]. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2009/car052809a.htm>.

⁷⁸ MAASDAM, R. 2013. *Country Report Estonia*. [online]. [cit. 17.3.2015]. Dostupné na: <https://economics.rabobank.com/publications/2013/may/country-report-estonia>.

⁷⁹ EUBusiness. *Lithuania smoothly transitions to euro*. [online]. [cit. 18.3.2015]. Dostupné na: <http://www.eubusiness.com/news-eu/lithuania-economy.zc8>.

z EÚ, MMF a IBRD, no k intenzívnejšiemu zlepšeniu situácie v oblasti verejných financií došlo až v roku 2012, keď sa deficit verejných rozpočtov pohyboval na hladine 3,1 % HDP, čo bol iba o jednu desatinu percenta vyšší deficit ako bolo nevyhnutné udržiavať na základe Maastrichtských kritérií. Lotyšsko sa taktiež v tomto období pripravovalo na prijatie eura a vstup do eurozóny, ku ktorému došlo 1. januára 2014, preto dodržiavanie prísnych finančných opatrení bolo pre krajinu nevyhnutné. Lotyšskej vláde sa podarilo do roku 2014 znížiť deficit verejných rozpočtov až na 0,7 % HDP, čo predstavovalo lepší výsledok ako bol dosiahnutý v susednej Litve. Generálna riaditeľka MMF, Christine Lagardeová označila lotyšskú vládu v roku 2012 ako veľmi silnú a disciplinovanú a ocenila úspechy, ktoré krajina dosiahla pri vyrovnávaní sa s následkami hospodárskej a finančnej krízy.⁸⁰

5.3 Vývoj verejných príjmov pobaltských štátov v období rokov 2004-2014

Vývoj verejných príjmov v pobaltských štátoch v období rokov 2004-2014 je zachytený a na grafe 2. Ekonomický „boom“, ktorý v predkrízovom období v pobaltských ekonomikách prebiehal a rast zamestnanosti sa pozitívne prejavovali aj na raste verejných príjmov, najmä daňových. Vstup všetkých troch krajín do EÚ v roku 2004 taktiež súvisel s harmonizáciou daňových politík jednotlivých štátov. Tá sa týkala prevažne úprav v oblasti nepriamych daní. Výsledné úpravy spôsobili nárast daňovej kvóty a takisto do rozpočtov priniesli dodatočné daňové príjmy.

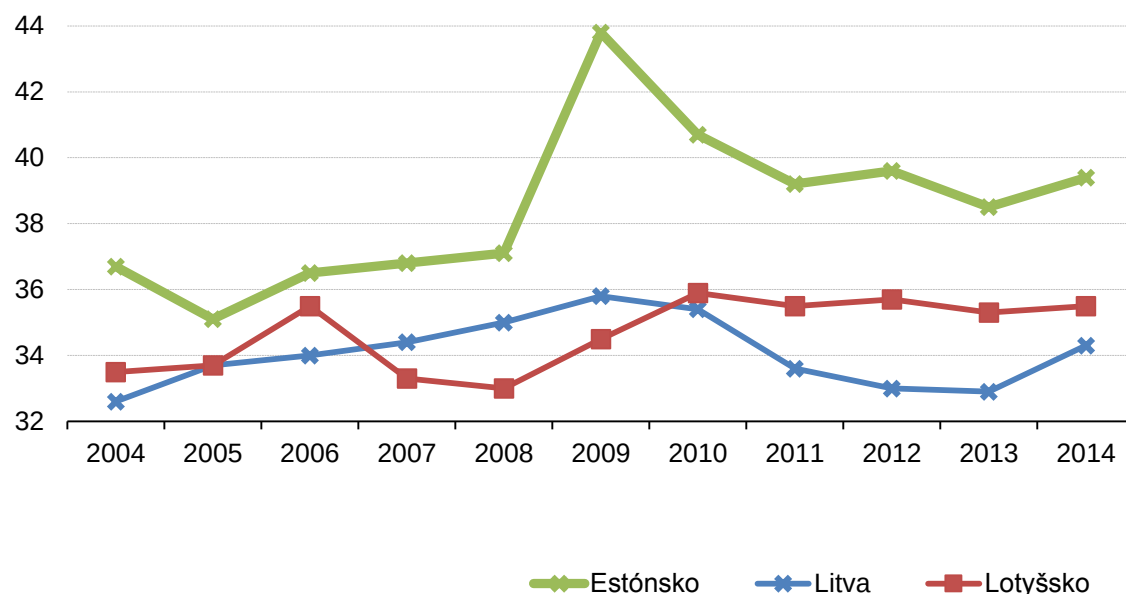
Najvyšší podiel príjmov verejných rozpočtov na HDP zaznamenalo Estónsko a to v celom pozorovanom období. Podiel verejných príjmov na HDP v Litve každým rokom stúpал a najvyššiu hodnotu dosiahol v roku 2007, na druhej strane v Lotyšsku sa podiel verejných príjmov na HDP medzi rokmi 2006-2007 znížil, čo súviselo predovšetkým so spomalením ekonomického rastu a s príznakmi prehrievania ekonomiky.

Prvé príznaky hospodárskej a finančnej krízy sa u pobaltských štátov začali na strane príjmov prejavovať s istým oneskorením. Domnievame sa, že je to spôsobené silným ekonomickým rastom v predošlom období, tým pádom k schladeniu ekonomiky a k poklesu verejných príjmov v Estónsku a v Litve došlo až v roku 2010. Paradoxom však je, že verejné príjmy v Lotyšsku počas krízového obdobia rástli, čo je zapríčinené dohodou

⁸⁰ Latvian information agency. *Those who change will endure – IMF managing director*. [online]. [cit. 19.3.2015]. Dostupné na: <http://www.leta.lv/eng/home/important/619F6516-7334-4B81-B10C-8D4FA60B09EF>.

o multilaterálnej finančnej pomoci, ktorá bola Lotyšsku poskytnutá vo forme stabilizačného balíčka a zahŕňa striktné podmienky týkajúce sa fiškálnej konsolidácie, reforiem finančného systému a štrukturálnych reforiem.

Graf 2: Vývoj verejných príjmov pobaltských štátov v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

Pozitívny vývoj verejných príjmov môžeme pozorovať v Estónsku do roku 2009, v ktorom výška príjmov do verejného rozpočtu dosahovala zo všetkých sledovaných krajín najvyššiu hodnotu a to na úrovni 43,8 % HDP. V období recesie ide o signifikantný nárast, keďže v roku 2008 verejné príjmy dosahovali hodnotu 37,1 % HDP. Za týmto nárastom stoja predovšetkým konsolidačné opatrenia, ktoré vykonávala vláda so zámerom prijať v roku 2011 novú menu – euro. Prepád podielu verejných príjmov na HDP nastal až v roku 2010, kedy príjmy klesli na úroveň 40,7 % HDP, čo naďalej predstavovalo najvyšší podiel verejných príjmov na HDP zo všetkých sledovaných krajín v danom období. Estónsko je najmenšou pobaltskou krajinou z čoho vyplýva, že príjmy v nominálnej hodnote boli najnižšie.

V Litve môžeme pozorovať podobný trend vývoja verejných príjmov ako vo zvyšných dvoch krajinách, ktorý nebol taký dynamický, ale ich rast bol do roku 2009 najstabilnejší spomedzi krajín Pobaltia vďaka disciplinovanej fiškálnej politike vlády a striktným úsporným opatreniam. K poklesu podielu príjmov (najmä daňových) na HDP do

verejných rozpočtov došlo podobne ako v Estónsku až v roku 2010 hlavne z dôvodu zníženia domáceho dopytu a poklesu súkromnej spotreby vyvolaného globálnou recesiou. Z tabuľky 4 môžeme konštatovať, že Litva ako najväčšia ekonomika zo štátov Pobaltia dosahovala najväčšie verejné príjmy v nominálnom vyjadrení.

Tabuľka 4: Verejné príjmy pobaltských štátov (v mil. EUR)

	Litva	Lotyšsko	Estónsko
2004	5 922,0	3 885,2	3 451,0
2005	7 028,7	4 577,0	3 937,8
2006	8 134,2	6 028,3	4 829,3
2007	9 858,8	7 422,3	5 843,8
2008	11 218,9	7 940,2	5 961,5
2009	9 449,5	6 393,7	5 978,7
2010	9 709,3	6 366,6	5 842,2
2011	10 272,3	7 045,6	6 270,6
2012	10 777,9	7 808,6	6 832,7
2013	11 162,4	8 209,6	7 031,1
2014	12 433,7	8 535,0	7 688,4

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

Od roku 2011 môžeme z grafu 2 sledovať stabilnejší vývoj verejných príjmov ako tomu bolo v predchádzajúcom období. Ako sme spomínali v predchádzajúcich podkapitolách, Estónsko v roku 2011 prijalo novú menu euro, vlády Lotyšska a Litvy sa na to ešte len pripravovali a k samotnému prijatiu eura došlo v roku 2013 a 2014 pričom jednotlivé vlády tomuto kroku podriaďovali nielen rozpočtové hospodárenie ale aj ďalšie aspekty vývoja verejných financií. V období rokov 2011-2014, príjmy do verejných rozpočtov v nominálnom vyjadrení vo všetkých troch krajinách každoročne rástli čo je prejavom stabilizácie celkovej ekonomickej situácie pobaltských štátov. Za týmto stabilným rastom príjmov v sledovanom období stáli aj štrukturálne reformy v rámci konvergenčných programov jednotlivých krajín, pričom dôraz sa kládol predovšetkým na reformy

zdravotníctva, školstva, daňového a dôchodkového systému.⁸¹ Pokles podielu verejných príjmov na HDP v Litve v rokoch 2011-2013 bol spôsobený hlavne nízkym rastom HDP v období doznievania hospodárskej a finančnej krízy.

5.3.1 Štruktúra verejných príjmov Estónska v období rokov 2004-2014

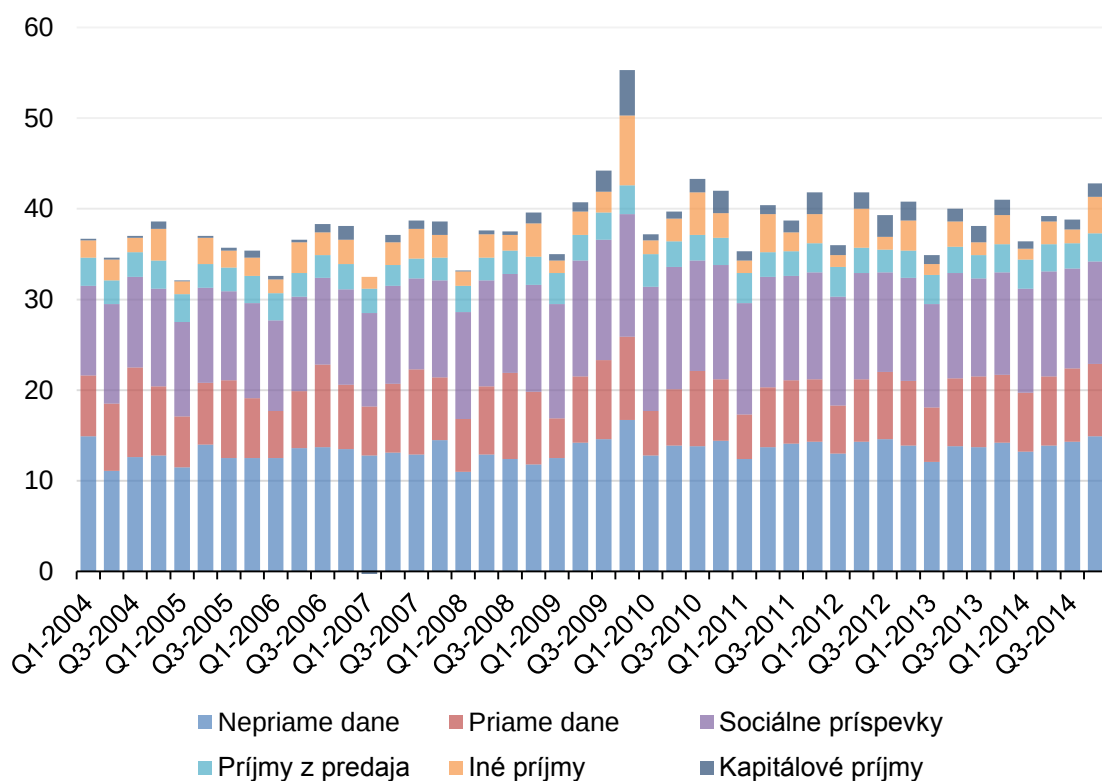
Na grafe 3 môžeme sledovať vývoj štruktúry verejných príjmov Estónska vyjadrený ako % HDP. Najväčšiu časť verejných príjmov v sledovanom období predstavovali daňové príjmy (priame a nepriame dane), ktoré tvorili viac ako 56 % všetkých verejných príjmov. Druhý najväčší podiel na celkových príjmoch predstavovali sociálne príspevky, ktorých priemerná hodnota sa počas predkrízového obdobia pohybovala na úrovni 28 %. Estónsko ani ostatné pobaltské krajiny nedosahovali takú vysokú úroveň podielu sociálnych príspevkov na celkových verejných príjmoch aká bola v priemere dosahovaná vo zvyšku EÚ. Podiel daňových príjmov spoločne so sociálnymi príspevkami dosahoval v priemere hodnotu 84 % celkových verejných príjmov. Kapitálové príjmy, príjmy z predaja a iné príjmy predstavovali v priemere 16 % celkových verejných príjmov. Estónsko vykazovalo v predkrízovom období vysokú stabilitu štruktúry verejných príjmov. Od tretieho štvrtého roka roku 2005 môžeme pozorovať tendenciu zvyšovania podielu príjmov z nepriamych daní na celkových verejných príjmoch, čo umožňovalo vláde vykryť medzeru vzniknutú z dôvodu znižovania sadzby dane z príjmov fyzických a právnických osôb (na začiatku sledovaného obdobia bola sadzba dane 26 %, no na konci roku 2007 klesla až na 22%).

V období rokov 2008-2010 môžeme na grafe 3 pozorovať podobný vývoj štruktúry verejných príjmov ako v predchádzajúcom období, výnimkou je štvrtý kvartál roku 2009, kedy verejné príjmy doslova „vystrelili“ až na úroveň 55,3 % HDP. Tento prudký nárast bol zapríčinený hlavne z dôvodu zvýšenia základnej sadzby DPH na začiatku roku 2009 z 18 % na 20 %, čo sa prejavilo na zvýšení podielu nepriamych daní na HDP a takisto aj v rámci štruktúry verejných príjmov. Navzdory oživeniu ekonomickej aktivity Estónska v roku 2010 došlo k poklesu príjmov do verejných rozpočtov z priamych daní z dôvodu poklesu sadzby dane z príjmov fyzických a právnických osôb z pôvodných 22 % v roku 2008, až na 18 % v roku 2012. V roku 2009 vláda prijala úsporné opatrenia na zachovanie finančnej stability krajiny týkajúce sa pozastavenia štátnych príspevkov do druhého piliera dôchodkového systému, no napriek tomu vývoj sociálnych príspevkov bol počas obdobia recesie stabilný.

⁸¹ European Commission. *Convergence programme of Lithuania of 2011*. [online]. [cit. 20.3.2015]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/cp_lithuania_en.pdf.

Podobne ako v období pred krízou, najvyšší podiel na celkových verejných príjmoch bol v priemere tvorený daňovými príjmami vo výške viac ako 50 % všetkých verejných príjmov, no v porovnaní s predchádzajúcim obdobím ich podiel klesol v priemere o 6 %. Sociálne príspevky predstavovali druhý najvyšší podiel na celkových verejných príjmoch v období rokov 2008-2010 a to v priemere 31 % všetkých príjmov do verejných rozpočtov, čo predstavuje dokonca vyšší podiel ako v období rokov 2004-2007 a spoločne s daňovými príjmami, celkový podiel na verejných príjmoch predstavoval v priemere 81 %, pričom zvyšných 19 % tvorili príjmy z predaja, kapitálové a iné príjmy.

Graf 3: Štruktúra verejných príjmov Estónska v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Bluenomics

Štruktúra verejných príjmov Estónska v období rokov 2011-2014 dosahovala stabilný vývoj, ktorý môžeme prirovnať k vývoju z obdobia pred vypuknutím finančnej a hospodárskej krízy. Estónsko podobne ako zvyšné dve krajiny Pobaltia pokračovali vo vykonávaní štrukturálnych reforiem týkajúcich sa najmä školstva, zdravotníctva, daňového a dôchodkového systému a konsolidáciou verejných financií sa estónska vláda snažila dosahovať čo najvyššie príjmy do verejných rozpočtov. Daňové príjmy v období doznievania recesie tvorili v priemere 53 % celkových verejných príjmov, a teda ide o mierny nárast v porovnaní s obdobím krízy. Sociálne príspevky predstavovali v priemere

29 % všetkých príjmov do verejných rozpočtov čo je taktiež o niečo horší výsledok ako v predchádzajúcom období. Spoločne tieto príjmy tvorili v priemere 82 % celkových verejných príjmov a zvyšných 18 % pozostávalo z príjmov z predaja, kapitálových a iných príjmov.

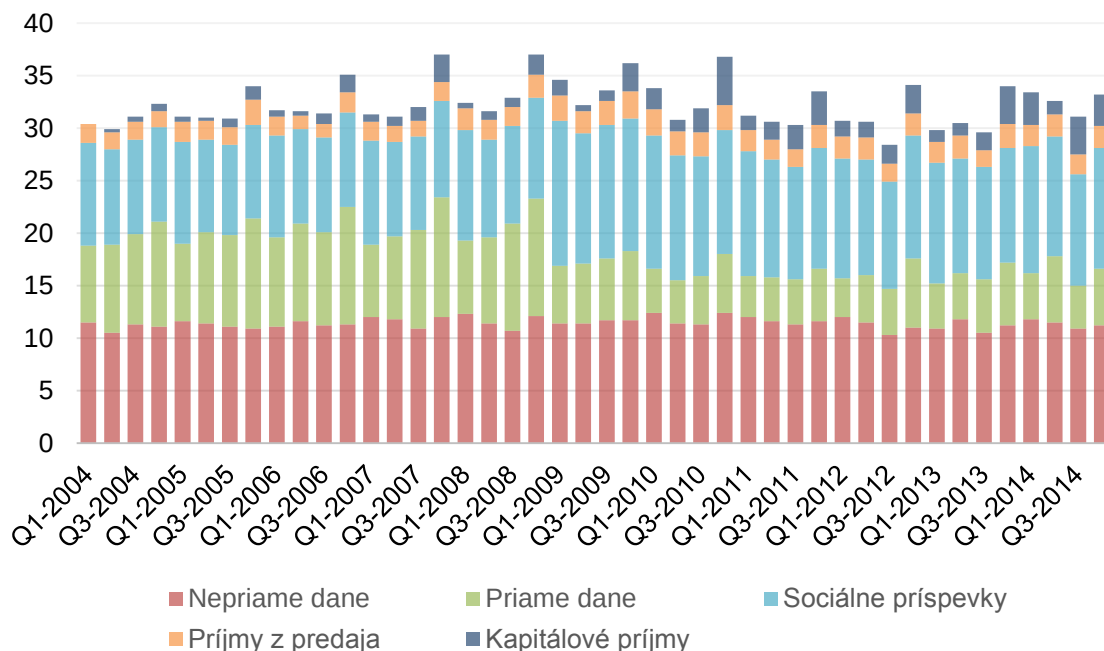
5.3.2 *Štruktúra verejných príjmov Litvy v období rokov 2004-2014*

Litva v predkrízovom období, dosahovala podobne ako Estónsko vysoké tempo reálneho rastu HDP, čo sa prejavovalo aj na štruktúre verejných príjmov. Najznačnejšiu časť verejných príjmov tvorili priame a nepriame dane, ktoré po sčítaní predstavovali v priemere 59 % celkových príjmov do verejných rozpočtov. Podobne ako v Estónsku, sociálne príspevky tvorili druhú najväčšiu časť celkových verejných príjmov v pozorovanom období a ich priemerná výška sa pohybovala na úrovni 27 % zo všetkých verejných príjmov. Daňové príjmy spolu so sociálnymi príspevkami tvorili až 86 % celkových verejných príjmov. Podiel kapitálových príjmov a iných príjmov na výsledných príjmoch predstavoval v priemere 14 %. Z grafu 4 môžeme pozorovať stabilný vývoj príjmov z nepriamych daní počas celého sledovaného obdobia. Litovská vláda sa od roku 2004 snažila zvýšiť podiel priamych daní na celkových príjmoch, čo sa prejavilo na poklese príjmov z nepriamych daní (zaviedli sa znížené sadzby DPH vo výške 5 a 9 %). Zaujímavým faktom však ostáva, že takýto presun váhy daňového bremena zo spotreby na výrobu nemal negatívny dopad na vývoj súhrnných príjmov z daní.

Prejavy celosvetovej ekonomickej krízy neobišli ani vývoj a štruktúru verejných príjmov Litvy. Z grafu 4 môžeme od roku 2009 sledovať stabilný vývoj príjmov z nepriamych daní, ktoré dokonca v čase recesie miere rástli čo bolo spôsobené zvýšením sadzby DPH v roku 2009 z pôvodných 18 % na 21 %, pričom v tom istom roku vláda zrušila znížené sadzby DPH (5 a 9 %) na určité tovary a služby. V roku 2009 môžeme taktiež pozorovať prudký pokles príjmov z priamych daní na čom sa podpísalo aj zníženie sadzby dane z príjmov fyzických osôb z 24 % na 15 %. Hoci vláda v tom istom roku zvýšila daň z príjmov právnických osôb z 15 % na 20 %, toto opatrenie nebolo postačujúce, aby príjmy z priamych daní začali rásť. Celkový negatívny vývoj ovplyvnila vo veľkej miere aj vysoká miera nezamestnanosti, ktorá v roku 2010 dosiahla úroveň až 17,8 %. Negatívny vplyv ekonomickej recesie zasiahol rozpočet verejnej správy natoľko, že vláda bola nútená od druhej polovice roku 2009 znížiť príspevky štátu do systému sociálneho poistenia, no aj

napriek tomu sa podiel sociálnych príspevkov ako na celkových verejných príjmoch tak aj na HDP počas rokov 2008-2010 zvýšil.

Graf 4: Štruktúra verejných príjmov Litvy v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Bluenomics

Postupným zlepšovaním celkovej ekonomickej situácie v Litve, ale aj v okolitých krajinách, začali verejné príjmy opäť rásť. Vďaka znižovaniu miery nezamestnanosti, rastúcemu reálnemu HDP a takisto úsporným opatreniam vlády v krízovom období môžeme na grafe 4 pozorovať od roku 2011 postupné stabilizovanie vývoja verejných príjmov Litvy. Podiel príjmov z priamych daní však naďalej ostáva nízky a k návratu pôvodných hodnôt z obdobia pred recesiou nedochádza ani na konci roku 2014. Litovská vláda sa snažila v roku 2014 zaviesť progresívne zdaňovanie príjmov fyzických osôb a znížiť tak mieru zdanenia obyvateľov s nízkymi príjmami, no tento návrh sa zatiaľ nestretol s podporou vo vláde.⁸² V období rokov 2011-2014 priemerný podiel daňových príjmov tvoril iba 48 % celkových verejných príjmov, čo predstavuje najnižší podiel daňových príjmov zo všetkých pobaltských krajín. Relatívne vysoký podiel na celkových príjmoch do verejných rozpočtov v pozorovanom období predstavujú sociálne príspevky, ktorých priemerná hodnota sa v priemere pohybuje na úrovni viac ako 33 % a spolu s daňovými príjmami dosahujú tieto

⁸² The Lithuania Tribune. *Minister of Finance: progressive taxes in Lithuania could be achieved through reduction of taxes*. [online]. [cit. 21.3.2015]. Dostupné na: <http://www.lithuaniantribune.com/65354/65354-201465354>.

príjmy v priemere 81 % celkových verejných príjmov. Ostávajúcich 19 % tvoria príjmy z predaja a kapitálové príjmy, ktoré zaznamenali v sledovanom období výrazný nárast.

5.3.3 Štruktúra verejných príjmov Lotyšska v období rokov 2004-2014

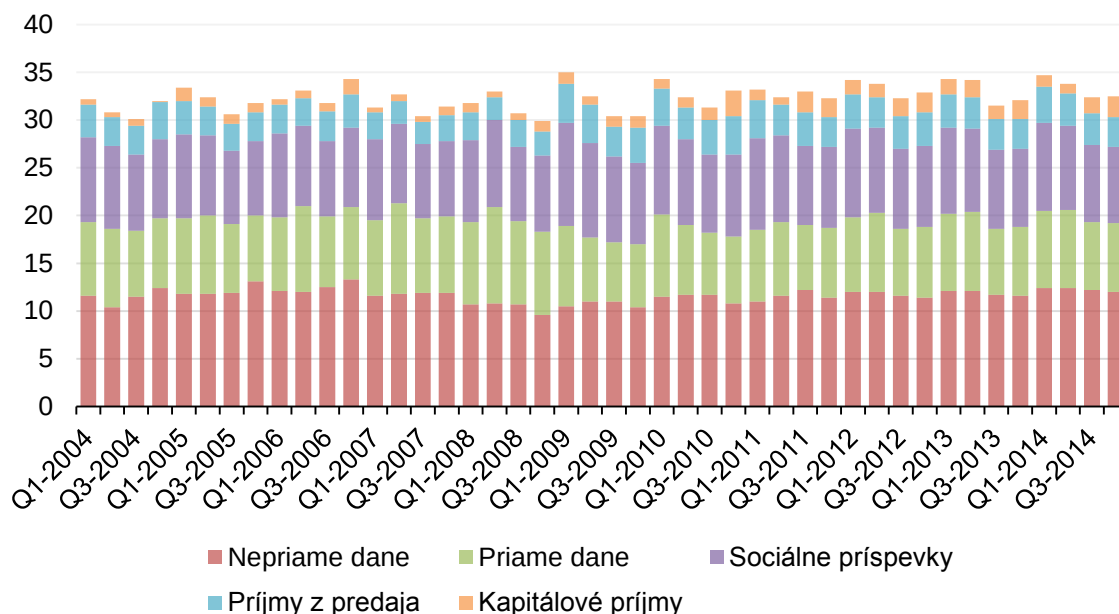
Lotyšsko je treťou z pobaltských ekonomík, ktoré podobne ako Litva a Estónsko zaznamenalo v predkrízovom období veľmi dynamický hospodársky rast, ktorý však ku koncu sledovaného obdobia taktiež niesol známky prehrievania ekonomiky. Stabilný vývoj verejných príjmov v rokoch 2004-2007 je odrazom disciplinovaného rozpočtového hospodárenia vlády a takisto vysokým rastom reálneho HDP. V sledovanom období môžeme z grafu 5 badať tendenciu mierneho rastu príjmov z priamych daní, pričom v roku 2004 bola sadzba dane z príjmov právnických osôb znížená na úroveň 15 % a v tejto výške ostala nezmenená až do súčasnosti a predstavuje jednu z najnižších sadzieb dane z príjmov právnických osôb spomedzi všetkých krajín EÚ.⁸³ Nepriame dane ako zdroj príjmu rozpočtu verejnej správy v predkrízovom období vykazovali pomerne stabilný podiel na celkových verejných príjmoch, pričom ich podiel na HDP mierne rástol. Daňové príjmy pozostávajúce z priamych a nepriamych daní tvorili v priemere až 58 % celkových príjmov rozpočtu verejnej správy. Podiel príjmov zo sociálnych príspevkov sa pohyboval na priemernej úrovni 24 % a spoločne s daňovými príjmami predstavovali 82 % všetkých príjmov rozpočtu verejnej správy. Kapitálové príjmy, príjmy z predaja a iné príjmy tvorili 18 % výsledných verejných príjmov.

Prvé príznaky hospodárskej a finančnej krízy Lotyšsko pocítilo už začiatkom roku 2008. Z grafu 5 môžeme od tohto roku pozorovať tendenciu znižovania príjmov z priamych aj nepriamych daní. K výraznejšiemu poklesu príjmov z priamych daní došlo až v roku 2009, keďže v tom istom roku vláda znížila sadzbu dane z príjmov fyzických osôb z 25 na 23 %. K negatívne mu vývoju daňových príjmov do rozpočtu verejnej správy prispela aj rýchlo rastúca nezamestnanosť a pokles reálneho hospodárskeho rastu. Môžeme konštatovať, že od roku 2010 došlo k stabilizácii príjmov z daní, keďže vláda tentokrát zvýšila sadzbu dane z príjmov fyzických osôb z 23 na 26 %. Čo sa týka vývoja príjmov z nepriamych daní, vláda v roku 2009 zvýšila sadzbu DPH z 18 na 21 % a v roku 2011 dokonca až na 22 %, no ani tieto vládne opatrenia zásadne neprispeli k zvýšeniu podielu príjmov z nepriamych daní. V období rokov 2008-2010 tvorili daňové príjmy v priemere 54 % všetkých verejných

⁸³ Ministry of Finance: Republic of Latvia. *Tax system in Latvia*. [online]. [cit. 22.3.2015]. Dostupné na: <http://www.fm.gov.lv/en/s/taxes>.

príjmov. Sociálne príspevky sa na celkových príjmoch verejnej správy podieľali priemerne vo výške 26 % a spoločne s daňovými príjmami bol podiel týchto príjmov na úrovni 80 % celkových verejných príjmov. Zostávajúcich 20 % pripadalo na príjmy z predaja a kapitálové príjmy.

Graf 5: Štruktúra verejných príjmov Lotyšska v období rokov 2004-2014 (% HDP)

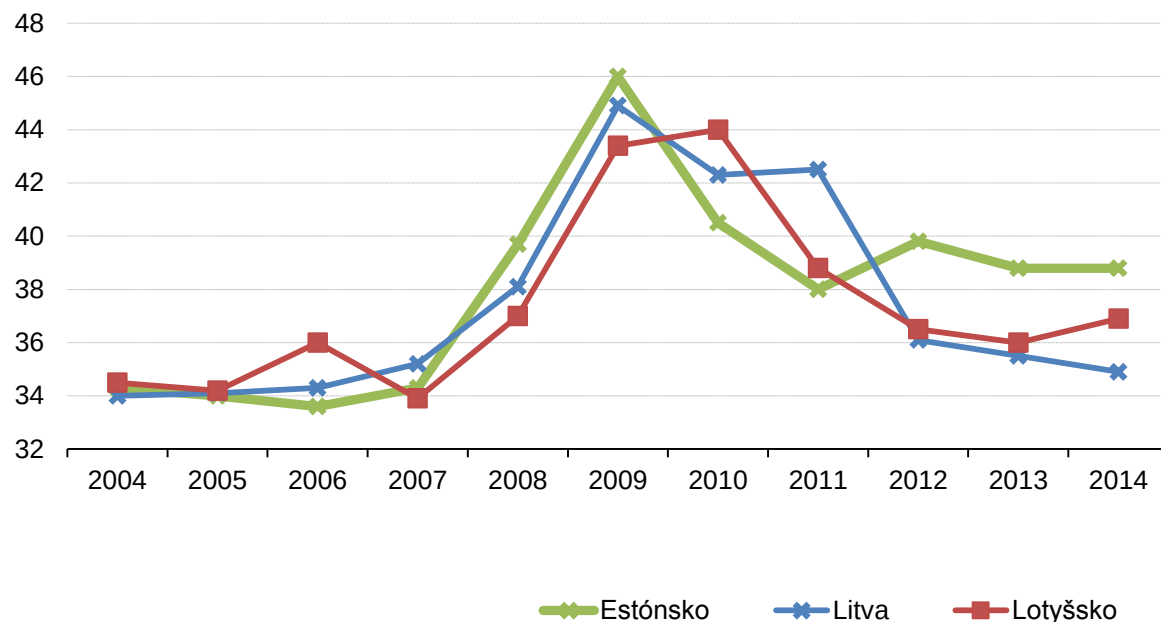
Zdroj: vlastné spracovanie podľa Bluenomics

Lotyšsko po náročnom období spôsobenom finančnou a hospodárskou krízou pokračovalo v striktných úsporných opatreniach a celkovému vývoju verejných financií napomohla finančná pomoc z medzinárodných organizácií, o ktoré lotyšská vláda požiadala v roku 2009. Tieto stabilizačné opatrenia dokázali skonsolidovať aj samotný vývoj a štruktúru verejných príjmov, ktoré v období rokov 2011-2014 začali vykazovať stabilný priebeh. Tendencia rastu je viditeľná najmä u príjmov z priamych a nepriamych daní, ich podiel na celkových verejných príjmoch predstavoval v priemere viac ako 54 %. Druhú najväčšiu zložku verejných príjmov reprezentovali sociálne príspevky, ktorých hodnota sa v priemere pohybovala na úrovni viac ako 24 % všetkých príjmov verejnej správy a dokopy s daňovými príjmami bol podiel na celkových príjmoch v priemere na úrovni 78 %. Podiel kapitálových a iných príjmov spolu s príjmami z predaja činil v priemere 22 % celkových verejných príjmov.

5.4 Vývoj verejných výdavkov pobaltských krajín v období rokov 2004-2014

Vývoj verejných výdavkov pobaltských štátov je zachytený na grafe 6. V predkrízovom období môžeme sledovať nízky podiel verejných výdavkov na HDP, čo súvisí najmä s vysokým reálnym rastom HDP. Konsolidačné opatrenia v pobaltských krajinách na začiatku nového tisícročia viedli k znižovaniu podielu verejného sektora v ekonomike, čo sa odzrkadlilo na znižovaní podielu verejných výdavkov verejnej správy na HDP. No na druhej strane z tabuľky 5 môžeme pozorovať, že verejné výdavky v období rokov 2004-2007 v nominálnom vyjadrení každým rokom rástli, pričom medzi hlavné priority vlád jednotlivých krajín patrila podpora konkurencieschopnosti, zamestnanosti a rozvoj infraštruktúry. Vstup krajín Pobaltia do EÚ a NATO v roku 2004 taktiež prispel k nárastu verejných výdavkov. Išlo predovšetkým o administratívne výdavky, ktoré boli nevyhnutné pre správne začlenenie krajín do týchto medzinárodných organizácií.⁸⁴

Graf 6: Vývoj verejných výdavkov pobaltských štátov v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

⁸⁴ European Commission. 2010. *Cross-country study: Economic Policy Challenges in the Baltics*. Occasional papers 58, s. 53. [online]. [cit. 22.3.2015]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp58_en.pdf. ISBN 978-92-79-15024-1.

Tabuľka 5: Verejné výdavky pobaltských štátov (v mil. EUR)

	Litva	Lotyšsko	Estónsko
2004	6 201,0	4 005,0	3 291,4
2005	7 133,5	4 632,6	3 757,1
2006	8 241,7	6 123,5	4 499,7
2007	10 148,7	7 559,4	5 460,2
2008	12 286,6	8 941,1	6 440,8
2009	11 962,1	8 079,9	6 251,4
2010	11 707,9	7 833,6	5 815,0
2011	11 974,2	7 759,9	6 090,2
2012	11 880,6	8 113,8	6 873,6
2013	11 924,0	8 421,9	7 064,7
2014	12 675,7	8 882,1	7 567,1

Zdroj: vlastné spracované podľa Eurostatu

Vlády Litvy, Lotyšska a Estónska od roku 2004 prijímali finančnú podporu zo štrukturálnych fondov EÚ, čo malo za následok postupné zvyšovanie podielu verejných výdavkov ako na HDP tak aj v nominálnom vyjadrení. V roku 2004, celkové verejné výdavky v Litve predstavovali 6 201 mil. EUR, no hlavne vďaka vysokému rastu nominálnych miezd a rýchlemu hospodárskemu rastu, ktorý ku koncu sledovaného obdobia niesol až známky prehrievania ekonomiky, sa verejné výdavky vyšplhali v roku 2007 až na hodnotu 10 148,7 mil. EUR. Druhý najvyšší nárast verejných výdavkov počas predkrízového obdobia v nominálnom vyjadrení zaznamenalo Lotyšsko, ktoré v roku 2004 vykazovalo verejné výdavky na úrovni 4 005 mil. EUR a v roku 2007 táto hodnota vzrástla až na 7 559,4 mil. EUR. Estónsko ako najmenšia ekonomika spomedzi pobaltských štátov dosahovala v roku 2004 verejné výdavky v hodnote 3 291,4 mil. EUR, no po rokoch rýchleho hospodárskeho rastu verejné výdavky v roku 2007 predstavovali 5 460,2 mil. EUR. Lotyšská vláda sa prostredníctvom zvyšovania nominálnych miezd snažila zabrániť odlivu pracovníkov do zahraničia a stimulovať rast zamestnanosti. V Litve a Estónsku nebol nárast

nominálnych miest až tak markantný. Ku koncu sledovaného obdobia v dôsledku prejavov prehrievania ekonomiky a hroziacej prezamestnanosti vznikol hlavne v Lotyšsku problém týkajúci sa vysokého rastu reálnych miezd, ktorý v konečnom dôsledku vplýval aj na rast inflácie.

V predošlom období bol podiel verejných výdavkov na HDP v pobaltských krajinách jedným z najnižších v EÚ. Situácia sa však začala výrazne meniť, keď sa jednotlivé ekonomiky začali prispôbovať štandardom EÚ a sprevádzal ich taktiež silný hospodársky a ekonomický rast. Po nástupe hospodárskej a finančnej krízy v roku 2008 môžeme vývoj verejných výdavkov v štátoch Pobaltia označiť za veľmi dynamický a nestabilný. Výdavky verejnej správy vo všetkých troch krajinách v nominálnom vyjadrení dosahovali v roku 2008 vysoké hodnoty. Situácia sa začala zhoršovať až v roku 2009, keď vlády jednotlivých krajín začali so striktnou konsolidáciou verejných financií a prijímali úsporné opatrenia na zníženie negatívnych prejavov recesie. Tieto zásahy sa vo veľkej miere prejavili aj na strane verejných výdavkov, kde sa úsporné opatrenia týkali predovšetkým znižovania počtu aj platov zamestnancov vo verejnom sektore a taktiež vlády pobaltských krajín v roku 2009 pristúpili k znižovaniu výdavkov na vyplácanie starobných dôchodkov u ľudí na dôchodku o 10 % a u pracujúcich dôchodcov dokonca až o 70 %.⁸⁵ Tieto rozhodnutia vyústili do veľkých protestných udalostí, prostredníctvom ktorých občania vyjadrovali svoj nesúhlas s konaním jednotlivých vlád. Výdavky verejnej správy v nominálnom vyjadrení v Litve predstavovali v roku 2008 12 286,6 mil. EUR a do roku 2010 klesli na 11 707,9 mil. EUR. Vo zvyšných dvoch krajinách bol scenár podobný, keď Lotyšsko zaznamenalo pokles verejných výdavkov z 8 841,1 mil. EUR v roku 2008, na 7 833,6 mil. EUR v roku 2010 a verejné výdavky v Estónsku poklesli zo 6 440,8 mil. EUR v roku 2008, na 5 815 mil. EUR v roku 2010. Z grafu 6 môžeme pozorovať, že podiel verejných výdavkov na HDP v období rokov 2008-2010 prudko stúpol, čo spôsobil najmä rapídny pokles reálneho hospodárskeho rastu a takisto prudký nárast výdavkov na systém sociálneho zabezpečenia, keďže v pobaltských ekonomikách panovala vysoká nezamestnanosť.⁸⁶

Obdobie rokov 2011-2014 môžeme v Pobaltí považovať za obdobie stabilizácie verejných financií, ktorým pomáhala aj pokračujúca finančná pomoc z EÚ, MMF a IBRD.

⁸⁵ ZASOVA, A. – KRUMINA, M. – RASTRIGINA, O. 2012. *The evolution of tax and benefit policy in Latvia: what has been the place of distributional considerations?* Baltic Journal of Economics, 12(2), s. 10. [online]. [cit. 23.3.2015]. Dostupné na: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1406099X.2012.10840515>.

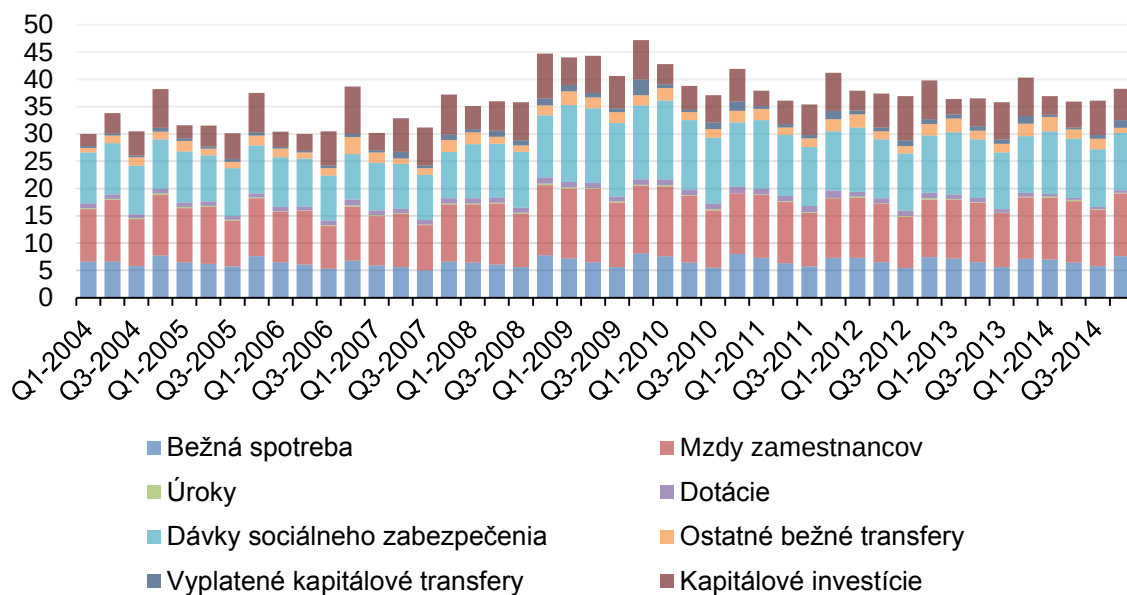
⁸⁶ European Commission. 2010. *Cross-country study: Economic Policy Challenges in the Baltics*. Occasional papers 58, s. 54. [online]. [cit. 22.3.2015]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp58_en.pdf. ISBN 978-92-79-15024-1.

Vynaložené úsilie vlád pobaltských krajín sa prejavilo na pozitívnom hospodárskom raste, znižovaní nezamestnanosti a stabilizácii verejných výdavkov. Rok 2011 priniesol v Litve a v Estónsku mierny nárast výdavkov verejnej správy v nominálnom vyjadrení, pričom v Lotyšsku verejné výdavky naďalej klesali. S pozitívnym hospodárskym rastom sa v sledovanom období znižoval aj podiel verejných výdavkov na HDP vo všetkých troch krajinách. Verejné výdavky v nominálnom vyjadrení vo všetkých troch krajinách najviac rástli v roku 2014. V Litve sa ich hodnota pohybovala na úrovni 12 675,7 mil. EUR, Lotyšsko zaznamenalo nárast verejných výdavkov na 8 421,9 mil. EUR a v Estónsku, verejné výdavky predstavovali 6 873,6 mil. EUR.

5.4.1 Štruktúra verejných výdavkov Estónska v období rokov 2004-2014

Na grafe 7 môžeme pozorovať vývoj štruktúry verejných výdavkov Estónska v období rokov 2004-2014. Podrobnejší vývoj v jednotlivých obdobiach rozoberieme v nasledujúcich riadkoch.

Graf 7: Štruktúra verejných výdavkov Estónska v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Bluenomics

V rámci predkrízového obdobia môžeme sledovať pokles výdavkov na bežnú spotrebu. Zaujímavým faktom však je, že tieto výdavky dosahovali vyšší podiel ako na HDP tak aj na celkových verejných výdavkoch v prvom kvartáli jednotlivých rokov a v ďalších kvartáloch sa ich podiel znižoval. V období rokov 2004-2007 podiel výdavkov na bežnú

spotrebu predstavoval zhruba 18,5 % celkových verejných výdavkov. S týmto vývojom súviselo najmä v rokoch 2005-2007 zvyšovanie podielu vládnych investícií. Podobný trend, síce o niečo stabilnejší, vykazoval aj vývoj výdavkov na mzdy zamestnancov, ktoré v sledovanom období v priemere tvorili viac ako 28 % všetkých výdavkov verejnej správy, čo spomedzi všetkých troch krajín Pobaltia predstavuje hneď po Litve druhý najväčší podiel na celkových verejných výdavkoch. Do začiatku roku 2006 dochádzalo zo strany estónskej vlády k znižovaniu transferov podnikom a takisto bol zaznamenaný pokles aj v oblasti transferov obyvateľstvu. V priemere sa výdavky na sociálne zabezpečenie v Estónsku pohybovali na úrovni 26 % celkových verejných výdavkov, čo predstavovalo tretí najnižší podiel v rámci pobaltských ekonomík. V celom sledovanom období bol zaznamenaný pokles úrokových platieb hlavne z dôvodu znižovania hrubého verejného dlhu Estónska.

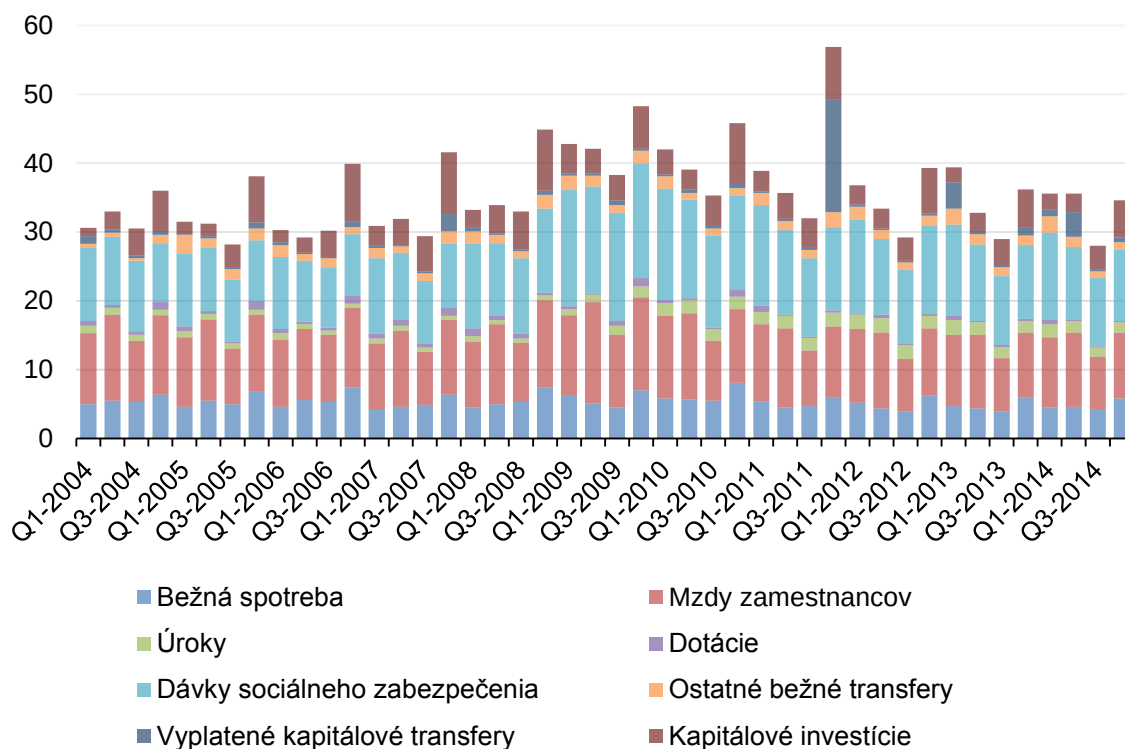
V období hospodárskej a finančnej krízy môžeme sledovať podobný trend vo vývoji výdavkov na bežnú spotrebu v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Výdavky na mzdy zamestnancov v období rokov 2008-2010 rástli a spolu s výdavkami na bežnú spotrebu predstavovali v priemere 44 % celkových verejných výdavkov. K poklesu vládnych investičných výdavkov dochádzalo hlavne z dôvodu zhoršeného fiškálneho hospodárenia vlády a taktiež vplyvom úsporných opatrení na strane verejných výdavkov. Kvôli vysokej nezamestnanosti v Estónsku, ktorá bola najvyššia v roku 2010 a to na úrovni až 16,7 %, môžeme z grafu 7 pozorovať značný nárast podielu výdavkov na dávky sociálneho zabezpečenia na celkových verejných výdavkoch ako aj na HDP. Narastajúci verejný dlh však nespôsobil nárast úrokových platieb a ich podiel na celkových výdavkoch bol podobný ako v predchádzajúcom období. Takisto výraznejšia zmena nenastala ani v oblasti transferov podnikom.

Z grafu 7 je zrejmé, že od roku 2011 postupne dochádzalo k stabilizácii vývoja štruktúry verejných výdavkov. Podiel bežných výdavkov, ktoré zahrňujú výdavky na bežnú spotrebu a výdavky na mzdy zamestnancov sa v skúmanom období výraznejšie nemenil a v priemere sa pohyboval na úrovni 45 % celkových verejných výdavkov. S rastom zamestnanosti v Estónsku môžeme pozorovať aj pokles podielu výdavkov na dávky sociálneho zabezpečenia, ktoré sa v priemere pohybovali na úrovni 28 % celkových výdavkov verejnej správy. Stabilný vývoj bol viditeľný najmä v oblasti vládnych investičných výdavkov a takisto v oblasti transferov podnikom.

5.4.2 Štruktúra verejných výdavkov Litvy v období rokov 2004-2014

Na grafe 8 môžeme sledovať vývoj štruktúry verejných výdavkov v Litvy v období rokov 2004-2014.

Graf 8: Štruktúra verejných výdavkov Litvy v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Bluenomics

Podobne ako v Estónsku bol v predkrízovom období pre Litvu charakteristický silný hospodársky rast, klesajúca nezamestnanosť a celkovo stabilná situácia verejných financií. Podiel výdavkov na bežnú spotrebu vykazoval v období rokov 2004-2007 relatívnu stabilitu. O niečo menej stabilnejší trend vykazoval podiel výdavkov na mzdy zamestnancov, ktorý sa do začiatku roku 2008 mierne znižoval a s podielom v priemere viac ako 30 % celkových verejných výdavkov bola Litva krajinou s najvyšším podielom mzdových výdavkov zo všetkých krajín Pobaltia. Výdavky na bežnú spotrebu spolu s mzdovými výdavkami, ktoré slúžia na zabezpečenie bezproblémového chodu štátneho aparátu vykazovali v predkrízovom období klesajúcu tendenciu. Podiel dotácií a vyplatených kapitálových transferov na celkových verejných výdavkoch mal v sledovanom období taktiež stabilný vývoj. Z grafu 8 môžeme takisto badať, že kapitálové investície dosahovali vyšší podiel na celkových výdavkoch v 4. kvartáli jednotlivých rokov, pričom ich podiel v ostatných

kvartáloch bol relatívne stabilný. Pozitívny vplyv na pokles podielu úrokových platieb na celkových vládnych výdavkoch bol zaznamenaný hlavne v súvislosti s klesajúcim podielom hrubého verejného dlhu na HDP.

Fiškálne hospodárenie v Litve sa vplyvom spomalenia ekonomického rastu v dôsledku vypuknutia hospodárskej a finančnej krízy výrazne zhoršilo. Zatiaľ čo podiel výdavkov na bežnú spotrebu vykazoval aj v období rokov 2008-2010 relatívne stabilný vývoj, pri podiele výdavkov na mzdy zamestnancov verejnej správy môžeme badať nárast, ktorý je zobrazený aj na grafe 8. V dôsledku vysokej nezamestnanosti, podiel výdavkov na sociálne zabezpečenie predstavoval v priemere viac ako 32 % celkových výdavkov, čo predstavuje najvyšší podiel týchto výdavkov na celkových verejných výdavkoch zo všetkých štátov Pobaltia. Transfery obyvateľstvu zaznamenali v krízovom období mierny nárast, no na druhej strane transfery podnikom v období recesie klesali. Úsporné opatrenia litovskej vlády mali za následok mierny pokles podielu kapitálových investícií. V rámci celkových verejných výdavkov sa v sledovanom období zvýšil podiel úrokov, čo súviselo predovšetkým s narastajúcim hrubým verejným dlhom Litvy.

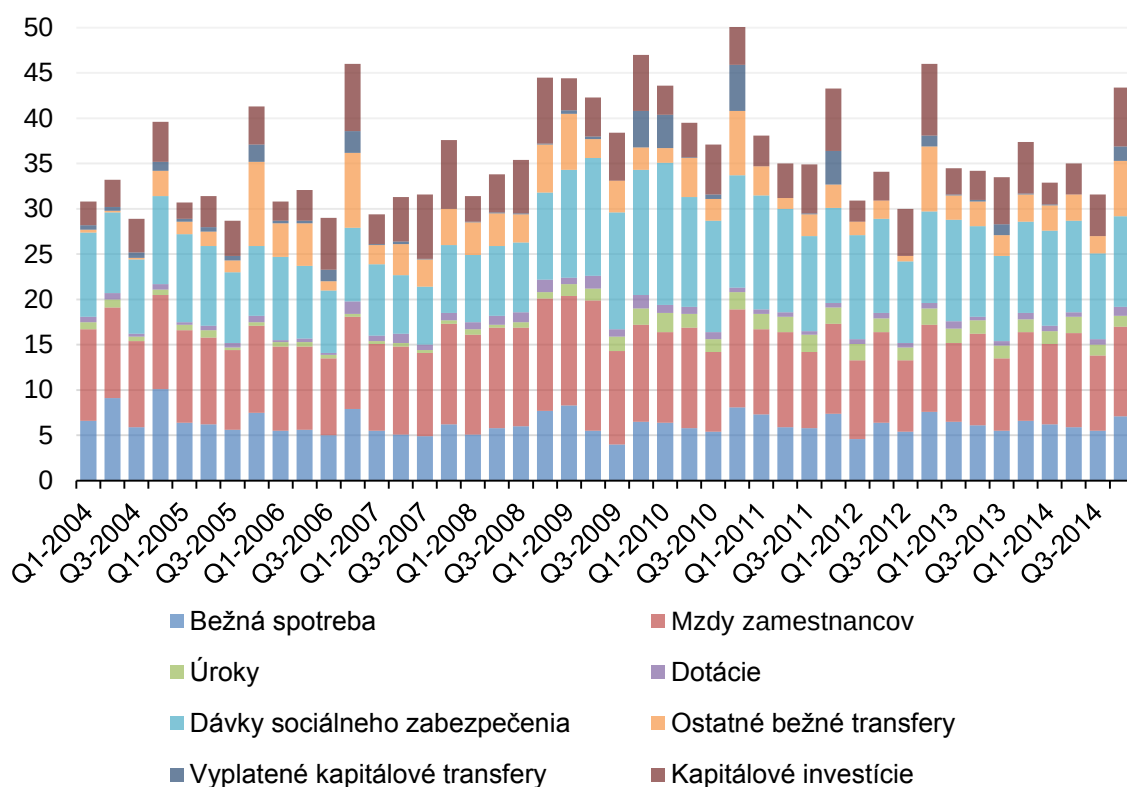
Štruktúra verejných výdavkov sa v pokrízovom období vyvíjala v nadväznosti na predchádzajúce obdobie, no ako môžeme vidieť z grafu 8, situácia sa ku koncu roka 2014 stabilizovala takmer na úroveň z predkrízového obdobia. V období rokov 2011-2014 došlo k zníženiu podielu výdavkov na mzdy zamestnancov verejnej správy až na úroveň 26 % celkových verejných výdavkov a pokles bol zaznamenaný aj v prípade výdavkov na sociálne zabezpečenie, ktorých podiel tvoril približne 30 % celkových výdavkov verejnej správy, čo v porovnaní s predchádzajúcim obdobím predstavuje pokles o cca 2 %. Vo štvrtom kvartáli roku 2011 môžeme na grafe 8 vidieť výrazný nárast vyplatených kapitálových transferov. Toto markantné zvýšenie výdavkov súvisí predovšetkým so záchranou litovskej banky AB bankas SNORAS litovskou vládou, ktorá sa z dôvodu insolventnosti ocitla pred bankrotom a vláda sa rozhodla pomocou finančnej injekcie túto banku zachrániť.⁸⁷

5.4.3 Štruktúra verejných výdavkov Lotyšska v období rokov 2004-2014

Na grafe 9 môžeme sledovať vývoj štruktúry verejných výdavkov Lotyšska v období rokov 2004-2014.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Centrinis Bankas. *The Bank of Lithuania revoked the licence of BA bankas SNORAS and will apply to court regarding bankruptcy*. [online]. [cit. 24.3.2015]. Dostupné na: http://www.lb.lt/the_bank_of_lithuania_revoked_the_licence_of_ab_bankas_snoras_and_will_apply_to_court_regarding_bankruptcy_1.

Graf 9: Štruktúra verejných výdavkov Lotyšska v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Bluenomics

Celková ekonomická situácia v Lotyšsku bola analogická k ekonomickému vývoju ostatných dvoch pobaltských krajín v období rokov 2004-2007, pri čom vývoj štruktúry verejných výdavkov niesol taktiež podobné znaky aké boli prítomné v Estónsku a v Litve. Podiel výdavkov na bežnú spotrebu mal v predkrízovom období klesajúcu tendenciu a v priemere predstavoval viac ako 18 % celkových verejných výdavkov. Hneď po Estónsku bol podiel výdavkov na bežnú spotrebu druhý najväčší spomedzi všetkých troch krajín Pobaltia v rámci celkových verejných výdavkov. Podiel výdavkov na mzdy zamestnancov verejnej správy predstavoval v priemere takmer 28 % všetkých verejných výdavkov a spomedzi všetkých troch krajín Pobaltia bol tento podiel výdavkov najnižší. Takisto najnižší podiel na celkových verejných výdavkoch z krajín Pobaltia, dosahovalo Lotyšsko v oblasti výdavkov na dávky sociálneho zabezpečenia, ktoré tvorili iba 23 % všetkých výdavkov v rokoch 2004-2007. V Lotyšsku v predkrízovom období dochádzalo k posilňovaniu verejných investícií na úkor podnikových investícií a ich podiel predstavoval v priemere viac ako 12 % všetkých verejných výdavkov.

Po nástupe hospodárskej a finančnej krízy v roku 2008 dochádzalo k zvyšovaniu podielu výdavkov na mzdy zamestnancov verejnej správy a k následnému znižovaniu sa

pristúpilo až v treťom štvrtroku 2009 najmä v dôsledku prijatých úsporných opatrení. Poklesu sa vplyvom konsolidácie verejných financií a úsporných opatrení nevyhli ani vládne investície, ktorých podiel sa v období recesie pohyboval na úrovni 11 % všetkých verejných výdavkov. Mierny nárast však bol zaznamenaný v oblasti podnikových transferov. Vysoká nezamestnanosť spôsobovala rast transferov obyvateľstvu a taktiež výdavky na dávky sociálneho zabezpečenia oproti predkrízovému obdobiu značne vzrástli a v priemere predstavovali viac ako 27 % celkových verejných výdavkov. K ďalšiemu značnému nárastu došlo vplyvom rastúceho hrubého verejného dlhu v oblasti nákladov na obsluhu tohto dlhu a ako dôsledok môžeme z grafu 9 sledovať prudký nárast úrokových platieb, ktorých podiel v rokoch 2008-2010 predstavoval viac ako 3 % všetkých výdavkov verejnej správy.

V období doznievania hospodárskej a finančnej krízy môžeme z grafu 9 sledovať, že vývoj štruktúry verejných výdavkov Lotyšska bol naďalej veľmi dynamický. Najstabilnejší vývoj v sledovanom období predstavoval podiel výdavkov na bežnú spotrebu. Výdavky na mzdy zamestnancov pokračovali v klesajúcom trende z obdobia krízy a ich podiel v období rokov 2011-2014 tvoril v priemere 25 % celkových verejných výdavkov. Relatívne stabilný vývoj môžeme z grafu 9 pozorovať v oblasti výdavkov na dávky sociálneho zabezpečenia, ktorých podiel sa v priemere pohyboval na úrovni viac ako 28 % celkových výdavkov verejnej správy. Keďže Lotyšsko aj naďalej bojovalo s vysokým hrubým verejným dlhom, náklady na jeho obsluhu vo forme úrokových platieb boli dokonca vyššie ako v predchádzajúcom období a ich podiel dosahoval v priemere viac ako 4 % všetkých verejných výdavkov. S postupným znižovaním miery nezamestnanosti sa znižovali aj transfery obyvateľstvu.

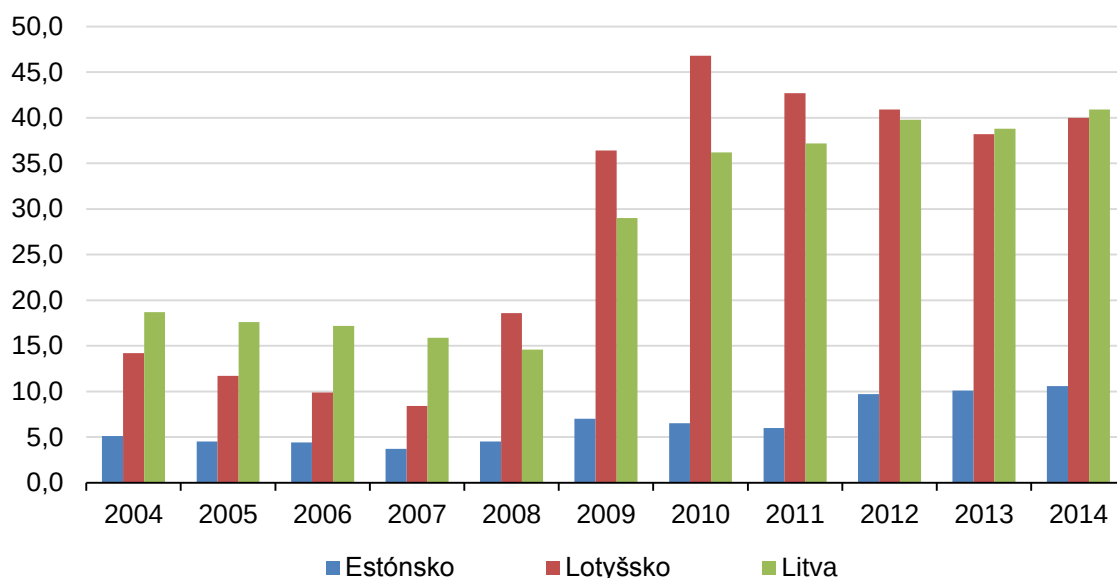
5.5 Vývoj verejného dlhu v pobaltských krajinách v rokoch 2004-2014

Rast verejného dlhu spôsobuje mnohým krajinám nemalé problémy, ktoré súvisia predovšetkým so zvyšovaním nákladov na jeho obsluhu a so znižovaním ratingu krajín. Príliš vysoký verejný dlh v krajinách, ktoré si ho nemôžu dovoliť núti vlády jednotlivých krajín prijímať striktné úsporné opatrenia alebo v najhoršom prípade čeliť finančnému a hospodárskemu krachu.

Situácia v súvislosti s vývojom verejného dlhu je v pobaltských ekonomikách odlišná od ostatných krajín EÚ. Vyplýva to hlavne z „inej štartovacej pozície“ pobaltských štátov v tom zmysle, že Ruská federácia po rozpade ZSSR v roku 1991 zdedila celý sovietsky verejný dlh a krajiny Pobaltia spolu s ostatnými post-sovietskymi krajinami začali svoju

samostatnú existenciu bez akéhokoľvek verejného dlhu. V nasledujúcich odsekoch si ukážeme, ako túto výhodnú pozíciu v rámci verejných financií vedeli pobaltské krajiny využiť.

Graf 10: Vývoj hrubého verejného dlhu v pobaltských krajinách v období rokov 2004-2014 (% HDP)

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostatu

Na grafe 10 môžeme sledovať vývoj verejného dlhu vyjadreného ako percentuálny podiel na HDP pobaltských štátov od roku 2004 až po súčasnosť. Ako sme spomínali vyššie Litva, Lotyšsko aj Estónsko začali po rozpade ZSSR hospodáriť bez verejného dlhu a vďaka disciplinovanej fiškálnej politike sa ani v priebehu nasledujúcich rokov tieto krajiny nadmerne nezadlžovali.

Estónsko vďaka naakumulovaným fiškálnym rezervám v čase hospodárskeho rastu nemalo problémy s financovaním deficitov verejných financií ani počas obdobia silných prejavov globálnej finančnej a hospodárskej krízy, z čoho vyplýva, že táto krajina vykazovala najnižší verejný dlh nielen spomedzi pobaltských ekonomík ale aj spomedzi všetkých štátov EÚ a to v celom pozorovanom období. Priemerná výška verejného dlhu Estónska sa v predkrízovom období (2004-2007) pohybovala na úrovni 4,4 % HDP, čo predstavuje vynikajúci výsledok z pohľadu Maastrichtských kritérií. Striktné úsporné opatrenia estónskej vlády ako na strane príjmov tak aj na strane výdavkov rozpočtu verejnej správy sa zaslúžili o minimálny nárast verejného dlhu, ktorý počas obdobia finančnej a hospodárskej recesie (2008-2010) vzrástol v priemere na úroveň 6 % HDP. O niečo vyšší

nárast verejného dlhu v Estónsku bol zaznamenaný v období rokov 2011-2014, pričom jeho hodnota sa v priemere pohybovala na úrovni 9,1 % HDP.

Tabuľka 6: Hrubý verejný dlh pobaltských štátov (v mil. EUR)

	Litva	Lotyšsko	Estónsko
2004	3 404,5	1 591,0	490,9
2005	3 701,9	1 612,3	511,6
2006	4 151,9	1 706,7	594,6
2007	4 609,7	1 911,0	594,5
2008	4 762,1	4 498,5	740,0
2009	7 814,8	6 807,4	994,5
2010	10 150,4	8 417,5	963,1
2011	11 629,2	8 700,0	984,3
2012	13 265,0	9 078,5	1 711,6
2013	13 550,0	8 876,0	1 887,5
2014	14 826,3	9 633,2	2 072,5

Zdroj: vlastné spracované podľa Eurostatu

Vývoj verejného dlhu v Lotyšsku však nemal taký pozitívny priebeh ako v Estónsku, no aj napriek tomu lotyšská vláda počas celého sledovaného obdobia držala výšku verejného dlhu pod hranicou 60 % HDP, čo predstavovalo maximálnu prípustnú hranicu podielu verejného dlhu na HDP stanovenú v Maastrichtských kritériách. Rýchly hospodársky rast v predkrízovom období (2004-2007) spôsobil každoročný pokles verejného dlhu vo vzťahu k HDP, situácia sa však zmenila po nástupe ekonomickej krízy v roku 2008, kedy podiel verejného dlhu na HDP vzrástol viac ako dvojnásobne oproti predošlému roku a situácia sa opakovala aj v roku 2009, kedy bol opäť zaznamenaný takmer dvojnásobný nárast podielu verejného dlhu na HDP oproti roku 2008. Lotyšsko malo v období rokov 2008-2010 výrazne problémy nielen s financovaním deficitu verejných financií ale aj s prudkým prepadom reálneho hospodárskeho rastu, čo malo za následok práve spomenutý prudký nárast verejného dlhu. Stav verejného dlhu sa nezlepšil ani v roku 2010, kedy

zároveň dosahoval aj najvyšší podiel k HDP zo všetkých pobaltských štátov na úrovni takmer 47 %. V dôsledku prísnych konsolidačných opatrení a obnovenia ekonomického rastu sa lotyšskej vláde darilo každoročne znižovať podiel verejného dlhu na HDP a jeho výška sa v roku 2014 zastavila na hodnote 40 % HDP.

Vývoj verejného dlhu v Litve vykazoval podobné črty aké môžeme pozorovať pri vývoji verejného dlhu v Lotyšsku. V období pred vypuknutím ekonomickej krízy Litva vďaka vstupu do EÚ v roku 2004, podobne ako zvyšné dve krajiny Pobaltia začala prijímať finančnú podporu zo štrukturálnych fondov a kohézneho fondu EÚ. To malo za následok pozitívny vplyv na rast HDP a takisto na znižovanie podielu verejného dlhu k HDP. V nominálnom vyjadrení však verejný dlh v období rokov 2004-2007 mierne rástol. Kým v Lotyšsku už bol v roku 2008 zaznamenaný prudký nárast podielu verejného dlhu jednak k HDP a tiež v nominálnom vyjadrení, v Litve z dôvodu oneskorenia prejavov recesie došlo k zníženiu podielu verejného dlhu k HDP a prudký nárast bol evidentný až v roku 2009, kedy bol verejný dlh na úrovni 29 % HDP. V Litve a v Lotyšsku bol pretrvávajúcim problémom masívny odliv pracovných síl do zahraničia, čo spôsobovalo rast verejného dlhu na obyvateľa. Verejný dlh Litvy v pokrízových rokoch (2011-2014) naďalej rástol nielen v nominálnom vyjadrení ale aj v pomere k HDP. V roku 2014 bol verejný dlh Litvy najvyšší spomedzi všetkých štátov Pobaltia a pohyboval sa na úrovni takmer 41 % HDP.

6 Diskusia

Vo výsledkoch práce sme analyzovali vývoj rozpočtového hospodárenia verejnej správy v krajinách Pobaltia. Na základe výstupov, ktoré sme dosiahli v predošlých kapitolách môžeme konštatovať, že nielen štáty Európskej únie ale aj ostatné krajiny sveta by si mali brať príklad od pobaltských republík v súvislosti nielen s rozpočtovým hospodárením a vývojom verejných financií ale aj s celkovým vývojom ekonomiky.

Po rozpade Sovietskeho zväzu, všetky tri krajiny Pobaltia začali zjednodušene povedané „od nuly“. Rusko na seba prebralo celý verejný dlh aj za krajiny, ktoré sa po rozpade ZSSR osamostatnili. Tento krok takmer položil Ruskú ekonomiku na kolená, ktorá sa v 90. rokoch minulého storočia zmietala v kríze.

Pobaltské ekonomiky začali na prelome nového tisícročia na základe konsolidačných opatrení vo verejných financiách a úspešných reforiem v oblasti fiškálnej politiky dosahovať veľmi dynamický ekonomický rast. Problém prehrievania ekonomík nebol viditeľný iba v týchto krajinách, no ich pád v dôsledku globálnej hospodárskej a finančnej krízy bol jedným z najtvrdších zo všetkých krajín sveta. A práve v súvislosti s riešením negatívnych dopadov recesie na ekonomiku by si mal zvyšok sveta brať príklad od týchto pobaltských „tigrov“.

Pobaltské štáty sa počas globálnej krízy prepadli do hlbkej recesie. Ich ekonomická výkonnosť klesla v rokoch 2008-2009 až o 18 %. Drastické škrtý v oblasti verejných výdavkov týkajúce sa najmä znižovania počtu a plátov zamestnancov vo verejnom sektore, razantná fiškálna politika a prudké znižovanie deficitu verejných financií viedlo k tomu, že sa jednotlivé ekonomiky dokázali v relatívne krátkom čase odraziť od dna a vrátiť sa opäť k silnému hospodárskemu rastu. Všetky tieto opatrenia sa však nezaobišli bez negatívnych dôsledkov. Jedným z najväčších problémov pobaltských krajín počas krízových rokov bol odliv pracovnej sily do zahraničia a taktiež vysoká nezamestnanosť, no tej sa od vypuknutia ekonomickej krízy do súčasnosti podarilo klesnúť v priemere takmer o polovicu.

Paradoxom však je, že vlády v Estónsku a Lotyšsku, ktoré zaviedli prísne úsporné opatrenia, znova zvíťazili vo voľbách. Príkladom pre všetky ostatné krajiny sveta je v tomto prípade pochopenie a uvedomenie si ťažkej situácie zo strany obyvateľstva, ktoré dôverovalo konaniu jednotlivých vlád v časoch krízy. Takáto dôvera a spolupráca medzi obyvateľmi a vládou ukázala svet, že to je tá správna cesta ako sa čo najefektívnejšie a najrýchlejšie pozviechať z obdobia krízy.

Záver

Hlavným cieľom diplomovej práce bolo poukázať na spôsob akým ekonomiky Estónska, Lotyšska a Litvy uskutočňujú rozpočtové hospodárenie verejnej správy. Vo výsledkoch práce sme sa zamerali na podrobnú analýzu základných makroekonomických ukazovateľov so zreteľom na reálny rast HDP, mieru inflácie, mieru nezamestnanosti a saldo bežného účtu platobnej bilancie a taktiež na základné ukazovatele rozpočtového hospodárenia verejnej správy, konkrétne na verejné príjmy a ich štruktúru, na verejné výdavky a ich štruktúru a na verejný dlh. Pozorovaným obdobím našej analýzy bolo obdobie rokov 2004-2014.

Z výsledkov práce môžeme konštatovať, že v predkrízovom období najvyšší priemerný reálny rast HDP dosahovalo Lotyšsko na úrovni 10,25 %. Za ním nasledovalo Estónsko a Litva. Všetky tri krajiny dosahovali neobyčajne vysoký reálny hospodársky rast. Najnižšiu mieru inflácie v období rokov 2004-2007 vykazovala Litva na priemernej úrovni 3,4 %. Vysoká inflácia na úrovni 10,1 % spôsobovala výraznejšie problémy v Lotyšsku, ktorého vláda bola nútená v roku 2007 prijať tzv. anti-inflačný plán, aby sa predišlo vážnejším problémom štrukturálneho charakteru. Čo sa týka miery nezamestnanosti, najnižšia bola zaznamenaná v Estónsku na úrovni v priemere 7,15 %. Všetky tri pobaltské štáty vykazovali v predkrízovom období deficit bežného účtu platobnej bilancie, pričom najnižší dosahovala Litva, za ktorou nasledovalo Estónsko a Lotyšsko. V Lotyšsku bol vysoký deficit bežného účtu platobnej bilancie spôsobený najmä vysokým domácim dopytom po dovážaných tovaroch a službách, ktorý mimoriadne presahoval dopyt zahraničných subjektov po tovaroch a službách Lotyšska.

V období rokov 2008-2010 počas pôsobenia hospodárskej a finančnej krízy sa celková ekonomická situácia výrazne zhoršila vo všetkých troch krajinách Pobaltia. Reálny hospodársky rast sa prepadol do záporných hodnôt, pričom najhoršie v rámci pobaltských ekonomík na tom bolo Lotyšsko, ktorého priemerná úroveň reálneho rastu HDP v sledovanom období dosahovala hodnotu -6,7 %. Pozitívna tendencia bola zaznamenaná vo vývoji inflácie, kde došlo k prudkému poklesu u všetkých troch krajín. V Lotyšsku v roku 2010 bola dokonca prítomná deflácia, čo sa odzrkadlilo na poklese miezd a cien v ekonomike. Jedným z najzávažnejších problémov, ktorý v pobaltských štátoch počas krízy vznikol, bola veľmi vysoká miera nezamestnanosti, ktorá vyústila do ďalšieho značného problému súvisiaceho s prílišnou emigráciou z týchto krajín. Najvýraznejšie problémy súvisiace s vysokou nezamestnanosťou boli viditeľné v Lotyšsku, kde sa jej priemerná výška

pohybovala na úrovni 15 %. Hlavným dôvodom vysokej miery nezamestnanosti bolo nadmerné prepúšťanie zamestnancov v súkromnom aj verejnom sektore. Bežný účet platobnej bilancie pobaltských ekonomík v tomto období dosahoval prvýkrát od roku 1993 prebytok, ktorý bol zapríčinený predovšetkým výrazným poklesom importu a kolapsom domáceho dopytu.

Celková ekonomická situácia v štátoch Pobaltia sa začala počas rokov 2011-2014 postupne zlepšovať. Už v roku 2011 dosahovali tieto krajiny najvyšší reálny hospodársky rast spomedzi všetkých štátov EÚ, ktorý bol spôsobený najmä oživením priemyselnej výroby, rastom domáceho dopytu a rastom exportu a v priemere predstavoval 6,5 %. Miera inflácie vo všetkých troch krajinách bola v sledovanom období veľmi nízka a v priemere sa pohybovala na úrovni 0,4 %. Hlavnými dôvodmi udržiavania nízkej inflácie bol prechod pobaltských ekonomík na novú menu euro a deflačná politika vo väčšine krajín EÚ. Postupné zlepšovanie bolo viditeľné aj v poklese miery nezamestnanosti. Najvýraznejší pokles dosiahlo Estónsko, ktorého miera nezamestnanosti v roku 2014 dosahovala 7,4 %, čo predstavuje zníženie o viac ako polovicu oproti obdobiu recesie. Za výrazným poklesom miery nezamestnanosti bolo predovšetkým vytváranie nových pracovných miest v súkromnom sektore, rast zahraničných investícií a oživenie konkurencieschopnosti v podnikovej sfére. Bežný účet platobnej bilancie v období doznievania recesie spočiatku vykazoval schodok vo všetkých troch krajinách, no v roku 2013 sa v Litve a Estónsku zmenil na mierny prebytok, pričom Lotyšsko vykazovalo schodok bežného účtu platobnej bilancie počas celého sledovaného obdobia.

Saldo rozpočtu verejnej správy zaznamenalo pozitívny vývoj najmä v Estónsku, ktoré v predkrízovom období hospodárilo s prebytkovým rozpočtom verejnej správy. Vývoj v Lotyšsku a Litve však nemal v období rokov 2004-2007 taký pozitívny priebeh ako v Estónsku, keďže dané ekonomiky neboli schopné v sledovanom období vytvárať prebytky v rozpočtoch verejnej správy tak ako sa to dарило Estónsku, ktoré vytváralo fiškálne rezervy na financovanie budúcich deficitov rozpočtu verejnej správy, pričom na konci roku 2007, tieto rezervy tvorili 10 % HDP.

Po vypuknutí hospodárskej a finančnej krízy v roku 2008 došlo k zhoršeniu stavu salda rozpočtu verejnej správy vo všetkých troch krajinách. V Estónsku sa dokonca prebytok rozpočtu verejnej správy zmenil na deficit, no vláda vďaka naakumulovaným rezervám z predchádzajúcich rokov nemala vážnejšie problémy s financovaním vzniknutého deficitu a od roku 2010 už opäť hospodárila s prebytkovým rozpočtom verejnej správy. V Litve a v Lotyšsku došlo k značnému prehĺbeniu deficitov rozpočtov verejnej správy, pričom

najvýraznejšie problémy s financovaním týchto deficitov malo práve Lotyšsko, ktoré muselo v roku 2009 žiadať Európsku úniu, Medzinárodný menový fond a Svetovú banku o finančnú pomoc, aby sa krajina vyhla bankrotu.

K výraznejšiemu zlepšeniu v oblasti salda rozpočtu verejnej správy došlo až v období rokov 2011-2014, kedy litovská a lotyšská vláda dokázala pomerne výrazne znížiť deficit rozpočtu verejnej správy. Vďaka pretrvávajúcim úsporným opatreniam sa litovskej vláde podarilo znížiť deficit rozpočtu verejnej správy na úroveň 1,4 % HDP, čo súviselo aj so vstupom Litvy do eurozóny začiatkom roku 2015. Estónskej vláde sa darilo takmer v celom sledovanom období hospodáriť s miernym prebytkom, no aj v prípade výskytu deficitu, jeho hodnota patrila medzi najnižšie v EÚ. Opäť sa ukázalo, že hromadenie fiškálnych rezerv v období ekonomického rastu malo pozitívny efekt na rozpočtové hospodárenie ako počas krízových rokov tak aj v pokrízovom období. V prípade Lotyšska, k výraznejšiemu zlepšeniu stavu salda rozpočtu verejnej správy došlo až v roku 2012, pričom do roku 2014 lotyšská vláda znížila deficit až na úroveň 0,7 % HDP, čo predstavovalo lepší výsledok aký bol dosiahnutý v Litve.

Vývoj verejných príjmov v pobaltských krajinách v období rokov 2004-2014 mal dynamický priebeh. Najvyšší podiel príjmov verejných rozpočtov na HDP v celom pozorovanom období zaznamenalo Estónsko. Podiel verejných príjmov na HDP v Litve každým rokom stúpал a najvyššiu hodnotu dosiahol v roku 2007, no na druhej strane bol v Lotyšsku predkrízovom období zaznamenaný pokles podielu verejných príjmov na HDP.

Prvé príznaky hospodárskej a finančnej krízy sa u pobaltských štátov začali na strane príjmov prejavovať s istým oneskorením a poklesu verejných príjmov v Estónsku a v Litve došlo až v roku 2010. Verejné príjmy v Lotyšsku paradoxne počas krízového obdobia rástli, čo bolo zapríčinené dohodou o multilaterálnej finančnej pomoci, ktorá bola Lotyšsku poskytnutá vo forme stabilizačného balíčka. Prepad podielu verejných príjmov na HDP v krajinách Pobaltia nastal až v roku 2010, pričom v Estónsku bol pokles najvýraznejší. V Litve nebol vývoj verejných príjmov v období krízy až taký dynamický ako v Estónsku a v Lotyšsku, no vďaka disciplinovanej fiškálnej politike vlády a striktným úsporným opatreniam bol vývoj verejných príjmov do roku 2009 najstabilnejší spomedzi všetkých krajín Pobaltia a k poklesu podielu verejných príjmov na HDP došlo podobne ako v Estónsku až v roku 2010 hlavne z dôvodu zníženia domáceho dopytu a poklesu súkromnej spotreby vyvolaného globálnou recesiou.

K stabilnejšiemu vývoju verejných príjmov dochádzalo až v pokrízovom období, pričom príjmy do verejných rozpočtov v nominálnom vyjadrení v období rokov 2011-2014 vo všetkých troch krajinách každoročne rástli. V Litve bol pokles podielu verejných príjmov na HDP v období rokov 2011-2013 spôsobený najmä nízkym rastom HDP v čase doznievania hospodárskej a finančnej krízy.

V predkrízovom období môžeme vo všetkých troch krajinách sledovať nízky podiel verejných výdavkov na HDP, čo súvisí najmä s vysokým reálnym rastom HDP, no na druhej strane verejné výdavky v období rokov 2004-2007 v nominálnom vyjadrení každým rokom rástli. K nárastu verejných výdavkov, prevažne administratívnych, prispel aj vstup všetkých krajín do EÚ a NATO v roku 2004. Vlády Litvy, Lotyšska a Estónska od roku 2004 prijímali finančnú podporu zo štrukturálnych fondov EÚ, čo malo za následok postupné zvyšovanie podielu verejných výdavkov ako na HDP tak aj v nominálnom vyjadrení.

Po nástupe hospodárskej a finančnej krízy v roku 2008 môžeme vývoj verejných výdavkov v štátoch Pobaltia označiť za veľmi dynamický a nestabilný. Situácia sa začala zhoršovať až v roku 2009, keď vlády jednotlivých krajín začali so striktnou konsolidáciou verejných financií a prijímali úsporné opatrenia na zníženie negatívnych prejavov recesie. Úsporné opatrenia sa týkali predovšetkým znižovania počtu aj plátov zamestnancov vo verejnom sektore a znižovania výdavkov na vyplácanie starobných dôchodkov. Podiel verejných výdavkov na HDP v období rokov 2008-2010 prudko stúpol, čo spôsobil najmä rapidný pokles reálneho rastu HDP a takisto prudký nárast výdavkov na systém sociálneho zabezpečenia, keďže v pobaltských ekonomikách panovala vysoká nezamestnanosť.

Obdobie doznievania hospodárskej a finančnej krízy prinieslo v Litve a v Estónsku mierny nárast výdavkov verejnej správy v nominálnom vyjadrení, pričom v Lotyšsku verejné výdavky naďalej klesali. K najvýraznejšiemu nárastu verejných výdavkov v nominálnom vyjadrení vo všetkých troch krajinách došlo až v roku 2014. S kladným hospodárskym rastom sa v období rokov 2011-2014 znižoval aj podiel verejných výdavkov na HDP vo všetkých troch krajinách.

Pobaltské štáty začali po rozpade ZSSR hospodáriť bez verejného dlhu a vďaka disciplinovanej fiškálnej politike vlády sa ani v priebehu nasledujúcich rokov tieto krajiny nadmerne nezadlžovali. Estónsko vďaka naakumulovaným fiškálnym rezervám vykazovalo najnižší verejný dlh nielen spomedzi krajín Pobaltia ale aj spomedzi všetkých štátov EÚ a to v celom predkrízovom období. Priemerná výška verejného dlhu Estónska sa v období rokov 2004-2007 pohybovala na úrovni len 4,4 % HDP, pričom k výraznejšiemu nárastu verejného dlhu nedošlo ani počas recesie a ani v období doznievania hospodárskej

a finančnej krízy. Vývoj verejného dlhu v Lotyšsku však nemal taký pozitívny priebeh ako v Estónsku. Rýchly hospodársky rast v predkrízovom období spôsobil každoročný pokles verejného dlhu vo vzťahu k HDP. Situácia sa však zhoršila po nástupe ekonomickej krízy v roku 2008 kedy Lotyšsko začalo mať problémy s prudkým nárastom verejného dlhu a k následnému zlepšeniu situácie došlo až v roku 2011, kedy sa vláde darilo každoročne znižovať podiel verejného dlhu na HDP najmä vďaka prísnyim konsolidačným opatreniam a obnoveniu ekonomického rastu.

Vývoj verejného dlhu v Litve vykazoval podobné črty ako pri už zmienených ostatných krajinách Pobaltia. Pozitívny vplyv na znižovanie podielu verejného dlhu k HDP mal vstup Litvy do Európskej únie a prijímanie finančnej podpory zo štrukturálnych fondov a kohézneho fondu EÚ. V nominálnom vyjadrení však verejný dlh v období rokov 2004-2007 mierne rástol, pričom prudký nárast verejného dlhu bol evidentný až v roku 2009. V období rokov 2011-2014, verejný dlh Litvy naďalej rástol nielen v nominálnom vyjadrení ale aj v pomere k HDP a v roku 2014 bol hodnota dlhu najvyššia zo všetkých pobaltských ekonomík.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie:

1. ČERVENKA, M. 2009. *Soustava veřejných rozpočtů*. Praha: Leges, 2009, 208 s. ISBN 978-80-87212-11-0.
2. DORNBUSCH, R. – FISCHER, S. 1994. *Makroekonomie*. Praha: SPN a Nadace Economics, 1994, 521 s. ISBN 80-04-25556-6.
3. GRUBER, J. 2009. *Public Finance and Public Policy*. 3rd edition, Worth Publishers, 2009, 700 s. ISBN 9781464100291.
4. GRÚŇ, L. – PAULIČKOVÁ, A. – VYDROVÁ, V. 2005. *Samospráva ako súčasť verejnej správy*. Bratislava: Eurounion spol. s.r.o., 2005, 122 s. ISBN 80-88984-82-3.
5. HAMALOVÁ, M. a kol. 2011. *Úvod do štúdia verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu, 2011, 52 s. ISBN 978-80-8137-002-1.
6. HAMERNÍKOVÁ, B. a kol. 1999. *Veřejné finance*. Praha: Eurolex Bohemia, 1999, 321 s. ISBN 80-902752-1-4.
7. HAŠANOVÁ, J. 2011. *Správné právo*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, 437 s. ISBN 978-80-224-1176-9.
8. HYMAN, D. N. 2010. *Public Finance*. Mason, Ohio: South-Western Cengage Learning, 2010, 800 s. ISBN 9780538754460.
9. KENNEDY, M. M. J. 2014. *International Economics*. New Delhi: PHI Learning Pvt. Ltd., 2014, s. 149. ISBN 9788120349865.
10. KLIMOVSKÝ, D. 2008. *Základy verejnej správy*. Košice: UPJŠ, 2008, 268 s. ISBN 978-80-7079-713-2.
11. KUBÁTOVÁ, K. 2003. *Daňová teorie a politika*. Praha: Aspi Publishing, 2003, 263 s. ISBN 80-863-95-1637-6.
12. LIPTÁK, J. a kol. 1998. *Verejné financie (Teória a Politika)*. Bratislava: Ekonóm, 1998, 200 s. ISBN 80-225-0971-X.
13. MACHAJOVÁ, J. a kol. 2012. *Všeobecné správne právo*. 6. aktualizované vydanie. Bratislava: Eurokódex s. r. o., 2012, 688 s. ISBN 978-80-89447-74-9
14. MEDVEĎ, J. – NEMEC, J. a kol. 2011. *Verejné financie*. Bratislava: Edícia Economics, 2011, 607 s. ISBN 978-80-89393-46-6.

15. MEDVEĎ, J. a kol. 2005. *Verejné financie*. Bratislava: SPRINT, 2005, 347 s. ISBN 80-89085-32-2.
16. MUSGRAVE, R. A. – MUSGRAVEOVÁ, P. B. 1994. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Management Press, 1994, 511 s. ISBN 80-85603-76-4.
17. PALÚŠ, I. – JESENKO, M. – KRUNKOVÁ, A. 2010. *Obec ako základ územnej samosprávy*. Košice: Typopress, 2010, 220 s. ISBN 978-80-8129-003-9.
18. PAPCUNOVÁ, V. – GECÍKOVÁ, I. 2011. *Základy verejnej správy*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu, 2011, 167 s. ISBN 978-80-970802-0-4.
19. PEKOVÁ, J. – PILNÝ, J. – JETMAR, M. 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektor*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008, 712 s. ISBN 978-80-7357-351-5.
20. PEKOVÁ, J. 2008. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 4. vydanie. Praha: ASPI, 2008, 580 s. ISBN 978-80-7357-358-4.
21. SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W.D. 1991. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1991, 982 s. ISBN 80-205-0192-4.
22. SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W.D. 1992. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1992, 401 s. ISBN 80-205-0192-4.
23. SIVÁK, R. a kol. 2007. *Verejné financie*. Bratislava: Iura Edition, 2007, 311 s. ISBN 978-80-8078-094-4.
24. SLAVÍK, V. 2011. *Verejná správa*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, 2011, Učebné texty. 156 s.
25. ŠKULTÉTY, P. 2008. *Verejná správa a správne právo*. Bratislava: VEDA, 2008, 204 s. ISBN 978-80-224-1023-6.
26. VRABKO, M. a kol. 2012. *Správne právo hmotné*. Bratislava: C.H.BECK, 2012, 480 s. ISBN 978-80-89603-03-9.

Internetové zdroje:

1. ANDERSEN, C. 2009. *Latvia Caught in Vicious Economic Downturn*. IMF Survey online. [online]. [cit. 17.3.2015]. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2009/car052809a.htm>.
2. Central Statistics Bureau of Latvia. *Unemployment rate decreases in 2014*. [online]. [cit. 15.3.2015]. Dostupné na: <http://www.csb.gov.lv/en/notikumi/unemployment-rate-decreases-2014-42339.html>.

3. DAVULIS, G. 2014. *Impact of recession on economies of the Baltic countries*. Vilnius: International Journal of Arts and Commerce. [online]. [cit. 12.3.2015]. 156-164 s. Dostupné na: <http://www.ijac.org.uk/images/frontImages/gallery/Vol. 3 No. 8/12.pdf>. ISSN 1929-7106.
4. EUbusiness. *Estonia 2011 growth tops EU with revised 7.6 %*. [online]. [cit. 14.3.2015]. Dostupné na: <http://www.eubusiness.com/news-eu/estonia-economy.fly>.
5. EUbusiness. *Lithuania smoothly transitions to euro*. [online]. [cit. 18.3.2015]. Dostupné na: <http://www.eubusiness.com/news-eu/lithuania-economy.zc8>.
6. European Commission. 2010. *Cross-country study: Economic Policy Challenges in the Baltics*. Occasional papers 58, 104 s. [online]. [cit. 22.3.2015]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp58_en.pdf. ISBN 978-92-79-15024-1.
7. European Commission. *Convergence programme of Lithuania of 2011*. [online]. [cit. 20.3.2015]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/cp_lithuania_en.pdf.
8. KALNBERZINA, K. 2010. *Where has deflation gone?* [online]. [cit. 13.3.2015]. Dostupné na: <https://www.macroeconomics.lv/where-has-deflation-gone>.
9. Latvian information agency. *Those who change will endure – IMF managing director*. [online]. [cit. 19.3.2015]. Dostupné na: <http://www.leta.lv/eng/home/important/619F6516-7334-4B81-B10C-8D4FA60B09EF>.
10. Lietuvos Respublikos Centrinis Bankas. *The Bank of Lithuania revoked the licence of BA bankas SNORAS and will apply to court regarding bankruptcy*. [online]. [cit. 24.3.2015]. Dostupné na: http://www.lb.lt/the_bank_of_lithuania_revoked_the_licence_of_ab_bankas_snoras_and_will_apply_to_court_regarding_bankruptcy_1.
11. LINDNER, A. 2011. *Macroeconomic Adjustment: the Baltic States versus Euro Area Crisis Countries*. 2011, vol. 46, issue 6. [online]. [cit. 13.3.2015]. 340-345 s. Dostupné na: http://econpapers.repec.org/article/sprintere/v_3a46_3ay_3a2011_3ai_3a6_3ap_3a340-345.htm.

12. LULLE, A. 2012. *Estonia, Latvia, Lithuania – Labour Relations and Social Dialogue*. [online]. [cit. 12.3.2015]. 21 s. Dostupné na: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/warschau/09675.pdf>.
13. MAASDAM, R. 2013. *Country Report Estonia*. [online]. [cit. 17.3.2015]. Dostupné na: <https://economics.rabobank.com/publications/2013/may/country-report-estonia>.
14. MAČYS, G. 2012. *The Crisis and Economic Recovery in Baltic Countries*. International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 2. No. 19, 202-209 s. [online]. [cit. 16.3.2015]. Dostupné na: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_2_No_19_Special_Issue_October_2012/21.pdf.
15. Ministry of Finance: Republic of Latvia. *Tax system in Latvia*. [online]. [cit. 22.3.2015]. Dostupné na: <http://www.fm.gov.lv/en/s/taxes>.
16. OPMANE, I. 2013. *Average current account deficit of three quarters is 1.4% of predicted GDP*. [online]. [cit. 16.3.2015]. Dostupné na: <https://www.macroeconomics.lv/average-current-account-deficit-three-quarters-14-predicted-gdp>.
17. PURFIELD, C.- ROSENBERG, C. B. 2010. *Adjustment under a Currency Peg: Estonia, Latvia and Lithuania during the Global Financial Crisis 2008-09*. IMF Working Paper, [online]. [cit. 11.3.2015]. 34 s. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10213.pdf>.
18. The Baltic Times. *Lithuania's low inflation will help with euro accession, say experts*. [online]. [cit. 14.3.2015]. Dostupné na: http://www.baltictimes.com/lithuania_s_low_inflation_will_help_with_euro_accession_say_experts.
19. The Lithuania Tribune. *Minister of Finance: progressive taxes in Lithuania could be achieved through reduction of taxes*. [online]. [cit. 21.3.2015]. Dostupné na: <http://www.lithuaniatribune.com/65354/65354-201465354>.
20. The New York Times. *Tensions worsen between Russia and Estonia*. [online]. [cit. 10.3.2015]. Dostupné na: http://www.nytimes.com/2007/05/02/world/europe/02iht-estonia.4.5537016.html?_r=0.
21. ULNICAS, E. 2011. *Employment and unemployment trends in the Baltic countries and statistical regions of Latvia, 1998-2011*. Lithuanian Journal of Statistics, 2011, vol. 50, No 1. [online]. [cit. 13.3.2015]. 76-86 s. Dostupné na: <http://www.statisticsjournal.lt/index.php/statisticsjournal/article/viewFile/61/pdf>.

22. VANAGS, A. – HANSEN, M. 2007. *Inflation in Latvia: causes, prospects and consequences*. A BICEPS Report, Occasional paper No.2. [online]. [cit. 11.3.2015]. 22 s. Dostupné na: <http://biceps.org/assets/docs/neregulara-rakstura/OccasionalPaper2.pdf>.
23. ZASOVA, A. – KRUMINA, M. – RASTRIGINA, O. 2012. *The evolution of tax and benefit policy in Latvia: what has been the place of distributional considerations?* Baltic Journal of Economics, 12(2), 16 s. [online]. [cit. 23.3.2015]. Dostupné na: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1406099X.2012.10840515>.